

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Близького та Середнього Сходу

**Морально-етична складова буддійських джатак (На матеріалі
гіндімовної збірки Ніши Агрвал)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студента IV курсу
галузь знань 03 — Гуманітарні науки
освітньої програми
«Мова і література гінді та переклад,
англійська мова»
спеціальність – 035 Філологія
(035.062 Філологія (східні мови та
літератури (переклад включно), перша
– гінді)
РАДЛІНСЬКОГО Вадима
Юрійовича
Науковий керівник:
асист. **Анна ПОНОМАРЕНКО**
Рецензент:
к.істор.н., асист. **Юрій БОТВІНКІН**

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
Кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу
протокол №16 від «06» червня 2024 року
завідувач кафедри (підпис)
д.філол.н., проф. Олена МАЗЕПОВА

КИЇВ

2024

АНОТАЦІЯ

Радлінський В.Ю. «Морально-етична складова буддійських джатак (На матеріалі гіндімовної збірки Ніши Агрвал)». — Кваліфікаційна робота бакалавра.

У даній роботі розглядаються буддійські оповідки, відомі як джатаки, як частина усної народної творчості Давньої Індії та їх вплив на суспільну мораль того часу. Дослідження складається з двох основних розділів.

У першому розділі аналізується місце буддійських джатак в давньоіндійській літературі, а також розкриваються буддійські релігійно-моральні цінності, які відіграли значну роль у формуванні суспільної моралі Давньої Індії. Другий розділ присвячений детальному аналізу морально-етичних принципів буддизму, що відображені в героях джатак. Тут розглядаються різні мотиви. У висновках підбиваються підсумки дослідження, наголошуючи на значущості буддійських джатак як джерела морального виховання і суспільних цінностей в Давній Індії. Окрім цього, робота включає список використаних джерел та додаток, що містить додаткові матеріали, які допомагають глибше зрозуміти тему дослідження.

Це дослідження є цінним внеском у вивчення культурної та моральної спадщини Давньої Індії, показуючи, як через літературні твори передавались і закріплювались важливі етичні принципи.

Ключові слова: джатаки, буддійські оповідки, усна народна творчість, Давня Індія, суспільна мораль, релігійно-моральні цінності, самозречення, саможертвність, порядність, самоконтроль, щедрість, розум, хитрість, виховання, спокуса.

ABSTRACT

Radlinskyi V. "The moral and ethical component of Buddhist jatakas (Based on the material of Nisha Agarwal's Hindi collection)". — Bachelor's thesis.

This work examines the Buddhist stories known as Jatakas as part of the oral folk art of Ancient India and their influence on the social morality of that time. The study consists of two main sections.

The first chapter analyzes the place of Buddhist Jatakas in ancient Indian literature, and also reveals Buddhist religious and moral values, which played a significant role in the formation of public morality in Ancient India. The second chapter is devoted to a detailed analysis of the moral and ethical principles of Buddhism reflected in the characters of the Jatakas. Various motives are considered here. The conclusions summarize the results of the study, emphasizing the importance of Buddhist jatakas as a source of moral education and social values in Ancient India. In addition, the work includes a list of used sources and an appendix containing additional materials that help to better understand the research topic.

This study is a valuable contribution to the study of the cultural and moral heritage of Ancient India by showing how important ethical principles were transmitted and consolidated through literary works.

Key words: Jatakas, Buddhist stories, oral folk art, Ancient India, social morality, religious and moral values, self-denial, self-sacrifice, decency, self-control, generosity, intelligence, cunning, education, temptation.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ABSTRACT.....	3
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. БУДДІЙСЬКІ ОПОВІДКИ - ДЖАТАКИ, ЯК ЧАСТИНА УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ДАВНЬОЇ ІНДІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНУ МОРАЛЬ.....	9
1.1. Місце буддійських джатак в давньоіндійській літературі.....	9
1.2. Буддійські релігійно-моральні цінності, як фактор формування суспільної моралі в Давній Індії.....	10
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	11
РОЗДІЛ II. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ БУДДИЗМУ В ГЕРОЯХ ДЖАТАК.....	13
2.1. Мотиви самозречення та саможертвності.....	13
2.2. Мотиви порядності	20
2.3. Мотиви самоконтролю.....	25
2.4. Мотиви щедрості.....	29
2.5. Мотиви розуму та хитрості	36
2.6. Мотиви виховання.....	42
2.7 Мотиви спокуси.....	48

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТОК.....	62

ВСТУП

З давніх-давен буддизм був однією зі світових релігій [1]. Зародившись близько VI століття до н.е. в Стародавній Індії, релігія почала ширитися світом. Основними засадами буддизму завжди було робити лише добрі вчинки та уникали злих [2]. З часом, ці засади стали основними мотивами буддійських оповідок - джатак. Кожний, хто читав ці оповідки, мав змогу навчитися мудрості та розуміння цінності добрих та безкорисливих вчинків. Джатаки дали змогу не лише поширити буддизм, як релігію, але й також зробили значний внесок у розвиток літератури Давньої Індії [3]. Тематика оповідок торкається таких тем: соціальні проблеми, філософія буття, важливість та наслідки наших вчинків, відносини між людьми та природою. У ході даного дослідження було опрацьовано морально-етичну складову буддійських джатак (на матеріалі гіндімовної збірки Ніши Агрвал) [38].

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що в українській індології ще не досліджувалася та не аналізувалася морально-естетична складова джатак в сучасному гіндімовному перекладі. Ці оповідки мають важливе значення та варті уваги не лише у контексті вивчення релігії буддизму, а й в аналізі давньоіндійської літератури та її сучасної гіндімовної інтерпретації. В оповіданнях висвітлюється багато соціально-моральних питань, які залишаються актуальними в сучасному світі [4]. Тематика джатак також тісно пов'язана з культурною та творчою складовою Індії [5]. Завдяки джатакам ми можемо не лише аналізувати морально-естетичну складову суспільства, а також краще розуміти реалії Давньої Індії та їх відображення в сучасній літературі [6].

Метою роботи є дослідити морально-етичну складову буддійських джатак (на матеріалі гіндімовної збірки Ніши Агрвал).

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання наступних завдань:

- охарактеризувати джатаки як частину літературної творчості Давньої Індії;
- дослідити вплив джатак на суспільну мораль;
- здійснити переклад оповідань на матеріалі гіндімовної збірки джатак під редакцією Ніши Агрвал;
- визначити основну морально-естетичну складову оповідань.

Об'єктом дослідження є буддійські джатаки в гіндімовному перекладі на матеріалі збірки Ніши Агрвал.

Предметом дослідження є морально-етична складова буддійських джатак (на матеріалі гіндімовної збірки Ніши Агрвал).

Матеріалами дослідження є гіндімовна збірка джатак під редакцією Ніши Агрвал, а також також літературознавчі та наукові праці, присвячені вивченню буддизму та джатак.

У роботі використано такі методи дослідження: переклад, зіставлення та порівняння, аналіз та класифікація.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що це перше в українській індології дослідження морально-етичного впливу буддійських джатак на сучасну літературу гінді.

Практичне значення даного дослідження полягає в аналізі джатак, а також в перекладі оповідок українською мовою. Робота може бути використана для викладання курсу сучасної літератури гінді, а також лінгвокраїнознавства та фольклору Індії. Структура та обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, теоретичної та практичної частини, висновків до кожного розділу та загальних висновків до всієї роботи, списку використаних джерел (41 позиції), а також додатків (авторські переклади 3 оповідань з гіндімовної збірки Ніши

Агрвал: «Слон Чхаддант» (छद्दन्त हाथी), «Кролик на Місяці» (चाँद पर खरगोश),
«Олень Лакнау» (लक्षण मृग).

РОЗДІЛ I. БУДДІЙСЬКІ ОПОВІДКИ - ДЖАТАКИ, ЯК ЧАСТИНА УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ДАВНЬОЇ ІНДІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНУ МОРАЛЬ.

1.1. Місце буддійських джатак в давньоіндійській літературі.

У буквальному сенсі, джатака означає «історія народження», «пов'язаний з народженням» [7]. Це є об'ємна частина давньоіндійської літератури, яка описує переродження Гаутами Будди у різних формах. За словами Пітера Скіллінга, жанр є «одним з найстаріших класів буддійської літератури» [8].

Наприклад, в цих оповідках Гаутам Будда може постати, як король, тварина чи будь-хто із істот, але при цьому, завжди буде прикладом для наслідування певних чеснот [9]. Зазвичай, ці оповідання включають у себе велику кількість головних героїв, які потрапляють в ситуацію, яка виявляє справжні мотиви та чесноти істоти чи людини. Саме в такі моменти з'являється Будда, щоб вирішити дилему та показати правильний вибір. Мотиви джатаки полягають на ідеї спогадів Будди про всі свої минулі життя, і таким чином, використовувати їх для переказування та проповідування добрих чеснот та вчення [10].

Для буддійській традиції джатаки відіграють важливу роль, адже ілюструють багато життів, вчинків та духовних практик, які необхідні на шляху до стану Будди [11]. Також, вони зображують його якості та досконалості, наприклад, щедрість, саможертвність, відданість чи вміння контролювати свої вчинки. Джатаки викладають уроки моралі в контексті карми або переродження. Самі історії також були ілюстровані в буддійській архітектурі в усьому буддійському світі [12]. Сьогодні, вони продовжують бути важливим елементом популярного буддійського мистецтва. Деякі з найперших ілюстрацій можна знайти в Санчії Бхархут [13].

За словами іншої вченої Наомі Епплтон, колекції джатак також могли відігравати важливу роль у вченні про стан Будди, карму та заслуги, а також його місце по відношенню до інших [14]. Згідно традиційної ідеї, Гаутама провів багато життів на шляху до стану Будди. Саме історії цих життів були записані як сучасні джатаки.

Якщо порівнювати ці оповідки з іншою буддійською літературою, то вони часто перегукуються та пов'язані з іншим жанром буддійської оповіді, а саме аваданою, яка є розповіддю про кармічно значущі вчинки [15]. За словами Епплтон, деякі з цих оповідань можна класифікувати одночасно як і джатаку, так і авадану [16].

1.2. Буддійські релігійно-моральні цінності, як фактор формування суспільної моралі в Давній Індії.

Буддійські релігійно-моральні цінності та філософія завжди були об'єктами досліджень та дискусій. Якщо коротко охарактеризувати, що саме є релігійно-моральними цінностями, то ми можемо сказати, що це система раціональних та обґрунтованих поглядів на світ, суспільство чи вчення, що було сформоване в школах буддизму [17]. Наприклад, філософія буддизму стверджує, що життя кожного сповнене стражданнями, які потрібно закінчити. В теоріях про душу та світ, шлях до закінчення цих страждань є достовірним, єдиним та справжнім призначенням людства та людини, як особистості. Сама ідея звільнення, в свою чергу, поділяється майже всіма філософськими система Стародавньої Індії [18].

Процес формування релігійно-моральних цінностей також відбувся через джатаки [19]. Важливою частиною релігійно-моральних цінностей в буддизмі є етика. Етика в буддизмі оснований на двох головних засадах - незавдання шкоди та помірність [20]. Виховання в собі цих якостей спрямовується на розвиток моральності (сіла), зосередженості (самадхі) та

мудрості (паня) [21]. Благородний шлях до врятування містить в собі 8 елементів, які зображуються в джатаках [22]:

1. Правильні погляди - бачити реальність, а не уяву чи мрії.
2. Правильний намір - намір самозречення та саможертвності.
3. Правильна мова - мова повинна бути щирою, правдивою та необразливою.
4. Правильні вчинки - вчинки не повинні завдавати шкоди або вбивати.
5. Правильний спосіб життя - жити на пожертвування та володіти лише необхідним для життя.
6. Правильні зусилля - докладати зусиль для досягнення мети.
7. Правильна усвідомленість - ясно та вірно усвідомлювати свої дії, як дії, вчинки, як вчинки, тіло, як тіло і т.п. без пристрасної симпатії чи відрази.
8. Правильна зосередженість - правильна медитація чи концентрація.

Для простих людей Будда давав звичайні моральні накази, які через персонажів були зображені у джатаках [23].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Таким чином, у теоретичній частині даної роботи було стисло охарактеризовано місце буддійських оповідок в давньоіндійській літературі. Джатаки це невід'ємна частина давньоіндійської літератури. В цих оповідках Гаутам Будда може постати, як будь-хто із істот, але при цьому, завжди буде прикладом для наслідування певних чеснот [24]. Джатаки відіграють важливу роль, адже ілюструють багато життів, вчинків та духовних практик, які необхідні на шляху до стану Будди [25]. Сьогодні, вони продовжують бути важливим елементом популярного буддійського мистецтва.

Даний розділ роботи також містить основні релігійно-моральні цінності в буддизмі. Згідно з буддизмом, наше життя сповнене стражданнями, від яких потрібно звільнитися [26]. Шлях до цього звільнення містить в собі 8 елементів, які були описані та передавалися простому народу через джатаки. Виховання в собі цих якостей спрямовується на розвиток моральності (сіла), зосередженості (самадхі) та мудрості (пання). Саме через ці оповідки трактувалися ці якості та моралі [27].

РОЗДІЛ II. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ БУДДИЗМУ В ГЕРОЯХ

2.1. Мотиви самозречення та саможертвності

Мотиви самозречення та саможертвності є основою буддизму. Саме тому, ці якості зображувалися в джатаках найчастіше [28]. В оповідках піднімається питання якостей притаманних чесній людині, яка навіть у найгіршій ситуації, зможе принести себе у жертву для добра інших.

Для розуміння мотиву цих джатак, ми трактуємо самозречення таким чином - це добровільна відмова від благ, бажань, тощо. В буддизмі акт добровільної відмови від своєї волі, бажань та пристрастей робиться заради єднання з Богом [29]. Якщо говорити про саможертвність, то це про здатність пожертвувати своїми інтересами заради блага інших.

Обидва поняття дуже схожі, але все ж таки відрізняються. В джатаках ми яскраво можемо побачити цю різницю.

а) Перша оповідка, яка розкриває дану тему - «Кролик на Місяці» (**चाँद पर खरगोश**). Вона є прикладом історії, яка навчає щедрості та безкорисливості. Основна ідея полягає в тому, що справжня щедрість вимірюється рівнем самопожертви, яку людина робить для інших. Ця оповідка зображує це через дії кролика, який під час релігійного свята не мав нічого запропонувати як жертву, тому вирішив пожертвувати собою.

Ця джатака розпочинається зі зображення чотирьох друзів звірів, які хочуть стати благодійниками. Далі історія розповідає про те, які саме жертви готували звірі.

तीनों मित्रों ने उन्हीं वस्तुओं को दान में देने का संकल्प लिया। किन्तु उनका चौथा मित्र खरगोश तो कोई साधारण प्राणी नहीं था। - *Троє друзів вирішили пожертвувати однакові речі. Але четвертий друг, кролик, не був звичайною істотою.*

Кролик зрозумів, що речі тварин не будуть корисними для людей, тому йому спало на думку дещо інше.

उसने सोचा यदि वह अपने भोजन अर्थात् घास-पात का दान जो करे तो दान पाने वाले को शायद ही कुछ लाभ होगा। - *Він думав, що якщо він пожертвує свою їжу, тобто траву, той, хто отримує пожертву навряд чи отримає якусь користь.*

Наступний епізод цієї джатаки розповідає про момент пожертвувань та те, що кролик був правий у цій ситуації.

सक्क ने उनके द्वारा दी गयी दान को वस्तुओं को ग्रहण नहीं किया। फिर वह खरगोश के पास पहुँचे और दान की याचना की। खरगोश ने दान के उपयुक्त अवसर को जान याचक को अपने संपूर्ण शरीर के मांस को अंगीठी में सेंक कर देने का प्रस्ताव रखा। जब अंगीठी जलायी गयी तो उसने तीन बार अपने रोमों को झटका ताकि उसके रोमों में बसे छोटे जीव आग में न जल जाँ। फिर वह बड़ी शालीनता के साथ जलती आग में कूद पड़ा। - *Сакка не прийняв подарованих ними речей. Тоді він підійшов до кролика і попросив пожертвувати. Відчувши, що це вдалий момент для благодійності, кролик запропонував прохачеві засмажити все своє тіло на вогнищі. Коли багаття запалилося, він тричі струснув хутро, щоб маленькі істоти, що живуть там, не згоріли у вогні. Тоді він з великою гідністю стрибнув у палаючий вогонь.*

Після такого сміливого та жертовного вчинку, нам розповідають про реакцію інших звірів та самого Сакки на цей вчинок.

सक्क उसकी दानवीरता पर स्तब्ध हो उठे। चिरकाल तक उसने ऐसी दानवीरता न देखी थी और न ही सुनी थी। सम्मोहित सक्क ने तब खरगोश का प्रशस्ति गान किया और चांद के ही

एक पर्वत को अपने हाथों से मसल, चांद पर खरगोश का निशान बना दिया और कहा, "जब तक इस चांद पर खरगोश का निशान रहेगा तब तक हे खरगोश ! जगत् तुम्हारी दान-वीरता को याद रखेगा।" - *Сакка був приголомшений його щедрістю. Давно він не бачив і не чув про таку благодійність. Потім зацікавлений Сакка прославив кролика і розчавив руками гору на місяці, зробивши на місяці кролячий слід і сказав: «Поки на цьому місяці залишається мітка кролика, о кролику! Світ пам'ятає твою милосердя та хоробрість».*

Ця джатака є яскравим прикладом жертвності, освіченості, турботи та вміння приймати вірні вчинки. Знаючи, що пожертви тварин не будуть корисними, кролик не втік та не намагався попередити інших звірів про це. Не знаючи про можливий розвиток подій після церемонії, кролик вирішив пожертвувати собою. Цим вчинком він не лише задовільнив Сакку, а й врятував інших звірів, які робили пожертви. Також особливої уваги заслуговує момент перед стрибком у багаття, коли кролик струсив зі свого волосся усіх живих істот.

б) Наступна оповідка «**Брати-мавпи**» (**वानर-बन्धु**) є прикладом самопожертви для врятування родини [39]. Основна ідея цієї джатаки полягає в умінні знайти рішення, яке задовольняє всіх. Також ця оповідка розповідає про наслідки та карму, якщо не дотримуватися свого слова. Ця оповідка розпочинається з опису двох братів мавп та їхньої історії.

हिम-वन में कभी दो वानर-बन्धु रहते थे । बड़े का नाम नंदक और छोटे का नाम चुल्लनंदक था। वे दोनों वहाँ रहने वाले अस्सी हज़ार वानरों के मुखिया थे। - *Жили колись у сніговому лісі два брати-мавпи. Ім'я старшого було Нандак, а ім'я молодшого – Чулланандак. Обидва вони були королями вісімдесяти тисяч мавп, що жили там.*

Далі нам розповідається про мати двох братів та те, що вона жила окремо від синів. Брати, королі надсилали матері їжу, але вона ніколи до неї не прибувала, адже її з'їдали інші мавпи.

दोनों ही वानर-बन्धु अपनी माता का भरपूर ध्यान भी रखते थे । अतः वे नये वन से भी अपने अनुचरों के हाथों अपनी माता के लिए फलादि भिजवाते रहे। - *Обидва брати-мавпи повністю піклувалися про свою матір. Тому він постійно посилав фрукти для матері з нового лісу також через своїх послідовників.*

Коли брати вирішили навідати свою матір, то були шоковані, адже вона виглядала як скелет. Через цей випадок, брати-королі вирішили триматися подалі від інших мавп та жити з матір'ю окремо.

कुछ दिनों के बाद जब दोनों वानर-बन्धु हिमवा स्थित अपने घर पहुँचे तो उन्होंने अपनी माता को कंकाल के रूप में पाया। - *Через кілька днів, коли обидва брати-мавпи дісталися свого дому в Хімва, вони знайшли свою матір у вигляді скелета (мається на увазі зовнішній вигляд: худою).*

अपनी माता की दयनीय दशा को देखकर उन दोनों बन्दरों ने शेष बन्दरों से दूर रहना उचित समझा और अपनी माता के साथ एक नये स्थान पर डेरा डाला। - *Побачивши жалюгідний стан своєї матері, ці дві мавпи вирішили триматися подалі від інших мавп і розбили табір у новому місці зі своєю матір'ю.*

Після тривалого життя разом, у ліс, де вони проживали, прийшов мисливець. Побачивши мисливця, брати швидко сховалися, але старенька мати, через хворобу, мала поганий зір та не змогла швидко зреагувати. Той мисливець був колишнім учнем всесвітньо відомого Гуру Парасарії з Такшашілі [34]. Але через негативні риси та мотиви його звідти вигнали. Як тільки погляд мисливця впав на стару мавпу, він хотів поцілити в неї стрілою. Щоб врятувати життя своєї матері, Нандак стрибнув, став перед мисливцем і сказав.

तुम मेरे प्राण ले लो मगर मेरी माता का संहार न करो।' व्याध ने नंदक की बात मान ली और एक ही तीर में उसे मार डाला। - *Ти забираєш моє життя, але не вбивай мою матір. Мисливець погодився з Нандаком і вбив його однією стрілою.*

Злий мисливець, порушивши обіцянку, дану Нандаку, знову спробував поцілити свою стрілу в стару матір. Цього разу молодший брат Чулланандак стрибнув і став перед ним. Як і його брат, він також сказав мисливцеві.

उसने भी अपने भाई की तरह व्याध से कहा, हे व्याध ! तू मेरे प्राण ले ले, मगर मेरी माता को न मार।” व्याध ने कहा, “ठीक है ऐसा ही करूंगा” और देखते ही देखते उसने उसी तीर से चुल्लनंदक को भी मार डाला। - *О, мисливець! Ви забираєте моє життя, але не вбивайте мою матір». Мисливець сказав: «Добре, я зроблю те саме», і за короткий час він убив Чулланандака тією ж стрілою.*

Потім, не дотримавши слова, він дістав із сагайдака ще одну стрілу й пронизав і стару мати. Мисливець був дуже щасливий після полювання на трьох мавп, тому що він вполював їх за один день. Він хотів якнайшвидше дістатися додому та продемонструвати свою хоробрість перед дружиною та дітьми. Коли він наближався до свого дому, то отримав інформацію, що його будинок зруйнувала блискавка, а вся родина загинула. Його розум не сприйняв розлуку членів його сім'ї. Все ще бігаючи з подивом і божевіллям, як тільки він залишив свої стріли, здобич та одяг, щоб увійти до свого спаленого будинку, обгорілий дах впав, а разом з ним велика частина будинку обвалилася йому на голову. Мисливець впав і миттєво помер. Ця оповідка закінчується повчальною приказкою.

Ця джатака є прикладом хоробрості, вміння брати на себе відповідальність та піклуватися про родину. Старший брат одразу ж вирішив пожертвувати собою, запропонувавши себе в жертву жертву. Це саме й зробив його молодший брат. Також особливою уваги заслуговує той факт, що брати вирішили зректися своєї влади. Усвідомивши той факт, що родина повинна бути на першому місці, вони покинули свою зграю, яка виявилася зрадниками.

в) Остання оповідка «Жертва Махакапі» (महाकपि का बलिदान) є прикладом пожертви сильного і мужнього лідера, який не боїться відповідальності перед своїми братами та сестрами.

Джатака розпочинається з розповіді про мирне життя мавп. У гімалайських лісах квіти добре відомі своїми особливостями. На жаль, багато їх видів вимирають. На березі безлюдної гірської річки стояло унікальне гімалайське дерево з характерними плодами. Його квіти були більші, ніж куріан з Таїланду, соковитіші, ніж вишні, і солодші, ніж манго. Їхня форма та аромат також захоплювали. На цьому дереві жила зграя мавп, в яких був необмежений доступ до квітів та плодів. Серед цих мавп також був король, який був у багато разів більший, сильніший, чесніший, мудріший і ввічливіший за інших мавп. Його звали Махакапі.

Одного разу, передбачивши загрозу, Махакапі попередив усіх мавп, щоб жодного плоду з дерев не залишати на гілках, під якими тече річка. Мавпа, довіряючи своєму лідеру, прислухалися до поради Махакапі. Якби б навіть один плід з цього дерева впав у річку, то течія віднесла б його до людей, які неодмінно захотіли б його знайти. А ці пошуки - створили б небезпеку для мавп. Одного разу, на жаль, плід цього дерева дозрів між листям, зірвався з гілки і впав у річку. У ті дні король тієї країни блукав на берегах тієї самої річки зі своїми дружинами та рабами. Той плід прибився до берега, де були його дружини. Жінки були загіпнотизовані ароматом цього фрукта, заплющили очі й поринули в блаженство. Король теж зрадів тим пахощам. Незабаром він відправив своїх людей за джерелом цього аромату. Король наказав своїм слугам знайти це дерево з плодами.

क्षण भर में सिपाहियों ने वैसे फलों पेड़ को भी ढूँढ लिया। किन्तु वानरों की उपस्थिति उन्हें वहाँ रास नहीं आयी। तत्काल उन्होंने तीरों से वानरों को मारना प्रारम्भ कर दिया। - *За мить*

солдати також знайшли це фруктове дерево. Але йому не подобалася там присутність мавп. Вони негайно почали вбивати мавп стрілами.

Махакапі вирішив врятувати всіх мавп, віддавши своє життя.

वीर्यवान् महाकपि ने तब अपने साथियों को बचाने के लिए कूदते हुए उस पेड़ के निकट की एक पहाड़ी पर स्थित एक बेंत की लकड़ी को अपने पैरों से फँसा कर, फिर से उसी पेड़ की टहनी को अपने दोनों हाथों से पकड़ कर लेट अपने साथियों के लिए एक पुल का निर्माण कर लिया। - *Тоді велика мавпа, стрибнувши, щоб врятувати своїх товаришів, ухопилася ногами за палицю з очерету, що стояла на пагорбі біля цього дерева, і знову взявшись обома руками за гілку того самого дерева, лягла для своїх товаришів.*

Тоді він закричав і наказав товаришам залізти на нього, стрибнути на вкритий очеретом пагорб і втекти. Таким чином, завдяки розуму Махакапі, усі мавпи стрибнули на пагорб з іншого боку та втекли. Король дуже уважно спостерігав за жертвою Махакапі і оцінив її. Він наказав своїм людям схопити його живим. Коли його схопили, то Махакапі вже був в тяжкому стані. Через те, що мавпи стрибали через короля, його тіло було в синцях та ранах від стріл. Король вирішив зробити все можливе, щоб врятувати Махакапі, але його очі заплющилися назавжди.

Ця джатака є прикладом справжнього лідера, який не просто існує, а справді виконує свої обов'язки. Маючи більші розміри, силу, розум та вміння, Махакапі міг з легкістю врятуватися сам та знайти інших мавп, але він вирішив інакше. Його мужність підкреслює й той факт, що навіть король людей був вражений ним та намагався врятувати Махакапі.

Отже, в цих трьох джатаках були зображені яскраві приклади самозречень та самопожертв. Кожна людина робить ці вчинки через різні причини. Але в кінці, такі вчинки заслуговують поваги та розуміння.

2.2. Мотиви порядності

Оповідки джатаки є яскравим прикладом чеснот, які повинні бути притаманні кожній людині. Одна з таких чеснот - порядність. Порядність завжди була однією з ознак Людини [30]. Порядна людина завжди дотримується обіцянок, поважає думку оточуючих та не завдає шкоди іншим. Саме тому, ця чеснота часто була основою сюжетів та головною рисою головних персонажів. В джатаках часто піднімається питання чесної людини, карми, та наслідків, якщо не дотримувати свого слова [31].

Саме визначення порядності ми можемо сформулювати таким чином, що порядність - моральна риса людини, коли ми дотримуємо обіцянки, уникаємо образ та не завдаємо умисної шкоди навколишнім [32]. Порядність є моральною рисою, тобто належить до етики та поняття етичного добра.

а) Перша оповідка, яка розкриває тему порядності - **«Історія оленя Руру» (रुरु मृग की कथा)**. Ця джатака оповідає про оленя Руру, яке жило в лісі та, незважаючи на небезпеку, вирішило врятувати людину, яка тонула. Руру не був звичайним оленем. Він був золотим, надзвичайно красивим та мав вміння зачаровувати кожного.

जाहिर है कि रुरु एक साधारण मृग नहीं था। उसकी अप्रतिम सुन्दरता उसकी विशेषता थी। लेकिन उससे भी बड़ी उसकी विशेषता यह थी कि वह विवेकशील था ; और मनुष्य की तरह बात-चीत करने में भी समर्थ था। पूर्व जन्म के संस्कार से उसे ज्ञात था कि मनुष्य स्वभावतः एक लोभी प्राणी है और लोभ-वश वह मानवीय करुणा का भी प्रतिकार करता आया है। फिर भी सभी प्राणियों के लिए उसकी करुणा प्रबल थी और मनुष्य उसके करुणा-भाव के लिए कोई अपवाद नहीं था। - *Очевидно, Руру не був звичайним оленем. Його особливістю була неповторна краса. Але його більшою особливістю було те, що він був розумним; а ще вмів розмовляти як людина. З ритуалів свого попереднього народження він знав, що людина від природи є жадібною істотою, і через жадібність вона*

чинила опір навіть людському співчуттю. Проте його співчуття до всіх створінь було сильним, і людина не була винятком у його співчутті.

Одного разу, бродячи лісом, Руру побачив людину, яка тонула. І в кінці кінців вирішив її врятувати. В обмін на вдячність, Руру попросив лише одного: нікому не розповідати про своє існування.

सुरक्षित आदमी ने जब रुरु को धन्यवाद देना चाहा तो रुरु ने उससे कहा, "अगर तू सच में मुझे धन्यवाद देना चाहता है तो यह बात किसी को ही नहीं बताना कि तूने एक ऐसे मृग द्वारा पुनर्जीवन पाया है जो एक विशिष्ट स्वर्ण-मृग है; क्योंकि तुम्हारी दुनिया के लोग जब मेरे अस्तित्व को जानेंगे तो वे निस्सन्देह मेरा शिकार करना चाहेंगे।" - *Коли врятований чоловік хотів подякувати Руру, він сказав йому: «Якщо ти справді хочеш подякувати мені, то не кажи нікому, що тебе врятував олень, який є особливим золотим оленем; тому що коли люди дізнаються про моє існування, вони, безсумнівно, захочуть полювати на мене».*

Згодом, цариці наснився сон про цей випадок та золотого оленя. Вона попросила царя знайти того оленя. Він оголосив у місті, що той, хто допоможе знайти оленя, який наснився цариці, отримає в нагороду село і десять гарних дівчат. Ця звістка дійшла й до врятованого чоловіка, який не гаючи ні секунди, розповів царю про місцезнаходження Руру.

Король і його воїни відразу ж дісталися того лісу і оточили прихисток Руру з усіх боків. Тоді король змахнув луком, і влучив в Руру. Тоді олень, оточений з усіх боків, сказав королю людською мовою:

तुम मुझे मार डालो मगर उससे पहले यह बताओ कि तुम्हें मेरा ठिकाना कैसे मालूम हुआ ?" - «Царю! Ти вбий мене, але перед цим скажи мені, звідки ти дізнався про моє місцезнаходження?»

Тоді цар розповів про чоловіка, після чого Руру знову сказав: "निकाल लो लकड़ी के कुन्दे को पानी से न निकालना कभी एक अकृतज्ञ इंसान को।" - «Вийми дерев'яну колоду з води, ніколи не виймай невдячного».

Коли король запитав Руру про сенс його слів, він розповів королю всю історію про те, як врятував чоловіка. Співчуття Руру також пробудило співчуття короля. Він також відчував злість через невдячність цієї людини. Коли король спробував убити чоловіка тією ж стрілою, жалісливий олень попросив не робити цього.

Вражений талантами та чеснотами Руру, король запросив його поїхати з ним до королівства. Руру не відкинув ласку короля і, прийнявши гостинність короля на кілька днів, знову повернувся до своєї резиденції.

Ця джатака є яскравим прикладом порядності, адже, не зважаючи на принципи, правила, упередження, обачність та небезпеку, Руру все ж таки врятував людину. Тобто дотримання однієї із засад моральності: не завдавати навмисної шкоди. Руру побачив людину, якій потрібна була допомога, Руру допоміг їй.

Іншим прикладом, вже не порядності, є врятований чоловік, який не стримав своєї обіцянки Руру і навіть, коли цар намагався вбити оленя, чоловік не зупинив його від цього вчинку. Тобто, він одразу ж вирішив зрадити Руру, щоб отримати село та дівчат.

Також особливої уваги заслуговує епізод, коли цар хотів вбити чоловіка, а Руру попросив цього не робити. Порядність - це не лише про ставлення до інших, але й також повага до себе та власних принципів, яких так важливо притримуватися. Також цей вчинок є прикладом уникання образ, ще однієї засади моральності.

б) друга оповідка «Шкіряний дхоті» (चमड़े की धोती) розповідає про зарозумілого брахмана, який отримав шкіряне дхоті та почав ставитися зверхньо до всіх. Одного разу він тинявся, жебракуючи в ньому ж. Дорогою брахман зустрів велику дику вівцю. Вівця відскочила назад і почала кивати головою вниз. Мудрець подумав, що вівця хоче вклонитися і привітати його, тому що той був великим мудрецем і мав шкіряний одяг.

Тоді купець здалеку попередив брахмана і сказав:

“हे ब्राह्मण! मत कर तू विश्वास किसी जानवर का; बनते है; वे तुम्हारे पतन का कारण, जाकर भी पीछे वे मुड़ कर करते हैं आक्रमण।” - «О брахмане! Не довіряй жодній тварині; вони є причиною вашого падіння; навіть відійшовши, вони повертаються назад і атакують».

Як тільки мандрівник сказав це, дика вівця накинулася на брахмана своїм гострим рогом і повалила його. У брахмана розрізало живіт, і він помер за мить.

Отже, ця джатака є прикладом того, що не потрібно забувати про порядність, незважаючи хто ти. Незалежно від того чи у шкіряному одягу, чи ні, ставлення один до одного повинно бути однаковим.

Таке негативне та зверхнє ставлення до інших ми можемо трактувати та розуміти, як завдати навмисної шкоди іншим. Адже у нас є вибір, як себе поводити та, що казати. Саме тому, мотивом цієї джатаки є не лише зображення порядності, але й показати приклад не порядної людини.

в) третя оповідка «Невдячна мавпа» (कृतघ्न वानर) розповідає про щедрість господаря та невдячність мавпи щодо його вчинків.

Поблизу Варанасі колись жив заможний господар. Перед його будинком була дорога, яка вела до Варанасі. На узбіччі тієї дороги була глибока криниця, біля якої люди поставили корито, щоб поїти тварин на благодійну користь. Коли

багато перехожих набирали воду з криниці, корито наповнювалося водою і для тварин.

Одного разу той домогосподар теж проходив тим шляхом. Він відчув спрагу. Він пішов до тієї криниці і втамував її, набравши води. Тоді він побачив мавпу, що корчилася від спраги та ходила то біля колодязя, то біля ставка. Господарю стало шкода її. Він набрав води з колодязя і наповнив порожнє корито. Тоді мавпа із задоволенням втамувала спрагу. Після чого, мавпа почала лякати господаря, дражнячи його.

Господар, який у цей час відпочивав під тінню сусіднього дерева, пробурмотів:

“अरे! जब तू प्यास से तड़प रहा था, तो मैंने तेरी प्यास बुझायी । अब तू मेरे साथ ऐसी धृष्टता कर रहा है । क्या तू और कोई अच्छा कर्तव्य नहीं दिखा सकता!” - *«Гей! Коли ти страждав від спраги, я втамував її. Тепер ти такий грубий зі мною. Чи не можеш проявити трошки поваги?»*

Після цих слів, мавпа відповіла:

“हाँ मैं और भी अच्छा काम कर सकता हूँ।” - *«Так, я можу робити й гарні речі».*

Отже, ця оповідка розповідає про господаря, який напоїв мавпу. Це є не лише яскравим прикладом порядності, а й прикладом вихованості та добрих чеснот людини. Мавпа ж, з іншого боку, є прикладом непорядності. Навіть після страждань від спраги, напившись вдосталь, вона не подякувала господарю, а почали дражнити його.

Тобто, господар не завдав навмисної шкоди, адже мав нагоду допомогти мавпі. Вона ж, з іншого боку, є непорядною в цій ситуації, адже завдала навмисної шкоди на ласку та доброту чоловіка.

Порядність - це вміння бути чесним перед собою та світом одночасно. Бути порядним - не означає мати найкраще для себе. Це також і вміння ділитися найкращим з нужденними. Звісно ж, що віддавати останнє - справа марна. Але маючи все необхідне, порядна людина не відмовить.

2.3. Мотиви самоконтролю

Мотиви самоконтролю - ще одна риса притаманна Людині. Вміння контролювати себе та ситуацію навколо це один із способів досягнення мети та вирішення багатьох проблем. Це вміння повинно вивчатися та здобуватися змалечку, саме тому в буддійських оповідках джатаках цьому приділяється багато уваги [33].

Ми можемо трактувати самоконтроль таким чином - здатність контролювати свої думки, емоції та поведінку. Ця риса ґрунтується на волі. Воля - вища психічна функція. Самоконтроль - невід'ємний регулятор будь-якої діяльності. І залежно від поставленою мети або всіх обставин та їх наслідків, ця риса повинна відігравати більшу роль.

а) Перша оповідка «Слон Чхаддант» (छद्दन्त हाथी) оповідає про відносини між подружжям слонів. Одного разу, коли цар та цариця з іншими слонами грали біля водойми, цар Чхаддант вирішив грайливо потрусити дерево. Але сухі гілки та квіти дерева впали на Чулласубхадду, його царицю. Вона не вважала це випадковістю, тому образилася. Розлючена Чулласубхадда негайно покинула свого чоловіка та його резиденцію, кудись пішовши. Незважаючи на невтомні зусилля Чхадданта, її ніде не вдалося знайти.

Згодом, слониха померла, а переродившись стала царицею Варанасі. Навіть після цього, її гнів на Чхадданта не згас та вона жадала помсти.

“अनुकूल अवसर पर उसने राजा से छद्मन्तराज के दन्त प्राप्त करने को उकसाया। फलतः राजा ने उक्त उद्देश्य से कुशल निषादों की एक टोली बनवाई जिसका नेता सोनुत्तर को बनाया।” - *За сприятливої нагоди вона попросила короля здобути бивні Чхадданта. У результаті король сформував групу досвідчених нішадів для вищезазначеної мети і призначив Сонуттара її лідером.*

Через сім років, сім місяців і сім днів Сонуттар дістався до резиденції Чхаддантраджа.

उसने वहाँ एक गड्ढा खोदा और उसे लकड़ी और पत्तों से ढँक दिया। फिर वह चुपचाप पेड़ों की झुरमुट में छिप गया। छद्मन्तराज जब उस गड्ढे के करीब आया तो सोनुत्तर ने उस पर विष-बुझा बाण चलाया। - *Викопав там яму, заклав її дровами та листям. Потім тихо сховався в купі дерев. Коли Чхаддантрадж підійшов до ями, Сонуттар випустив у нього стрілу з отрутою.*

Коли Чхаддант, який був поранений стрілою, побачив Сонуттара, який ховався в хащах з луком у руці, він побіг убити його. Але Сонуттар був одягнений у шафрановий одяг аскетів, завдяки якому Чхаддант залишив його живим. Сонуттар змінив свою думку після того, як той подарував йому життя. Воїн розповів Чхадданту про те, чому він прийшов туди з метою отримати зуби. Перед смертю Чхаддант сам відрізав свої бивні та віддав їх воїну.

वाराणसी लौट कर सोनुत्तर ने जब छद्मन्त के दाँत रानी को दिखलाये तो रानी छद्मन्त की मृत्यु के आघात को संभाल न सकी और तत्काल मर गयी। - *Коли Сонуттар повернувся до Варанасі та показав бивні Чхадданта королеві, вона не змогла впоратися з шоком від смерті Чхадданта й раптово померла.*

Ця джатака є яскравим прикладом того, як невміння справлятися з емоціями може призвести до трагічних наслідків. Незважаючи на те, що гілки впали на королеву, їй не потрібно було реагувати на стільки різко, а тим паче

мститися Чхадданту. Прочитавши джатаку до кінця, ми з великою впевненістю можемо стверджувати, що королева не бажала смерті колишнього насправді, а їх кохання було щирим та справжнім. Маючи багато можливостей виправити ситуацію та помиритися, будь-кому слід скористатися ними.

б) Наступна оповідка «Історія воронів» (**कौवों की कहानी**) розповідає про бажання птахів помститися за смерть однієї ворони.

Давним давно пара воронів бавилися в морі в нетверезому стані. Тоді морська хвиля знесла одну з них і її поглинула якась морська риба. Самець ворон через це дуже сумував. Він почав кричати і галасувати. За мить туди долетіли сотні інших воронів. Коли вони почули про цей сумний випадок, то теж почали голосно каркати.

Тоді одна з тих ворон сказала:

कौवे ऐसा विलाप क्यों करे। वे तो समुद्र से भी ज्यादा शक्तिशाली हैं। क्यों न वे अपनी चोंच से समुद्र के पानी को उठा कर दूर फेंक दें। - *Чому ворони мають так сумувати? Вони могутніші за океан. Чому б не набрати морську воду дзьобом і не висушити його.*

Всім воронам сподобалася ця ідея і вони почали переливати морську воду зі своїх дзьобів на дальній берег. Ось, що вони казали під час цього процесу:

एक कहता, "कौवी कितनी सुंदर थी।" दूसरा कहता, "कौवी की आवाज कितनी मीठी थी।" तीसरा कहता, "समुद्र की हिम्मत कैसे हुई कि वह उसे बहा ले जाय"। फिर कोई कहता, "हम लोग समुद्र को सबक सिखला कर ही रहेंगे।" - *Перший сказав: «Ворона була така гарна». Інший сказав би: «Голос у ворони був такий милий». Третій казав: «Як сміє океан її забрати». Тоді хтось сказав «Ми провчимо океан».*

Океану не сподобалися воронячі дурниці, і він потужною хвилею зніс їх усіх.

Отже, мотивами цієї джатаки є вміння правильно оцінювати можливості в критичних ситуаціях. Океан завжди був, є і буде сильнішим за зграю воронів. Те, як лише одна хвиля зміла самицю мала провчити воронів не гратися біля водойм в нетверезому стані. Незважаючи на це, ніхто з них цього не зрозумів і поплавилися життям.

в) Остання джатака «Нандівісал» (नन्दीविसाल) розповідає про те, як брахман з великою любов'ю виховував подароване теля і назвав його Нандівісал. А вже за кілька днів те теля стало сильним биком. Нандівісал був не тільки сильним биком, але й розумним і відданим. Одного разу він висловив свою подяку брахману і сказав:

” हे ब्राह्मण ! आपने वर्षों मेरा पालन-पोषण किया है। आपने तन-मन और धन से मेरा उपकार किया है। मैं आपका ऋणी हूँ। अतः आपके उपकार के बदले में आपके प्रचुर धन-लाभ के लिए सहायता करना चाहता हूँ, और एक युक्ति सुझाता हूँ। चूँकि मेरे जैसे बलिष्ठ बैल इस संसार में अन्यत्र कहीं नहीं है, इसलिए हाट जाकर आप हज़ार स्वर्ण मुद्राओं की सट्टा लगाएँ कि आपका बैल सौ बड़ी-बड़ी गाड़ियों का बोझ इकट्ठा खींच सकता है।” - «О брахмане! Ви плекали мене роками. Ви зробили мені послугу своєю працею, розумом і багатством. Я в боргу перед вами. Тому, в обмін на вашу ласку, я хочу допомогти вам отримати рясне багатство і підказати хитрість. Оскільки ніде в цьому світі немає такого сильного, як я, бика, піди на ринок і закладися на тисячу золотих монет, що твій бик зможе тягнути вантаж сотні великих возів».

Цей трюк сподобався брахманові, і він уклав парі з великими лихварями. Після повної підготовки, щойно Нандівісал зробив жест, щоб затягнути сотню навантажених возів, брахман раптово образив бика і сказав:

” दुष्ट ! खींच-खींच इन गाड़ियों को फटाफट।” - «Негідник! Швидко тягни ці вози».

Нандівісалу не сподобалася мова брахмана. Він розлютився і сів на землю. Тоді брахман застосував тисячі прийомів, щоб підняти його. Але бик не зрушив з місця. Лихварі добряче познущалися над брахманом, а також забрали тисячі його золотих монет. Змучений горем і приниженням, переможений гравець ліг у себе вдома на ліжку і почав сумувати.

Ця джатака навчає нас, що навіть, коли з близькими людьми, ми не можемо в достатній мірі контролювати свої емоції та вчинки. Цим самим, вони можуть образити та зруйнувати всі дружні та родинні стосунки. В тій ситуації, брахманові не слід було так різко реагувати та кричати на Нандівісала, за що він й поплатився.

Отже, самоконтроль - одна з найважливіших рис людини. Чому? Вона пов'язана з іншими рисами. Тобто, не існує ідеальних людей. Але існують люди, які контролюють свої негативні риси, звички та вчинки. Навчившись контролювати власні слова, думки, вчинки та поведінку, ми можемо досягти порозуміння з оточуючими, вберегти нерви, а найголовніше, бачити ситуації ширше.

2.4. Мотиви щедрості

Щедрість - ще одна риса, яка повинна бути притаманною всім людям. Нам відомо, що бути марнотратним та скупим це погано, щедрість - золота середина. Вона протистоїть зажерливості, тому й часто описується в казках та оповідках. Джатаки, не є винятком а цьому [34]

а) Перша оповідка «Слон Сілва та корисливий друг» (सीलवा हाथी और लोभी मित्र) розповідає про незвичайного слона Сілву, який врятував

жадібного чоловіка. Одного разу, блукаючи в лісі, Сілва побачив чоловіка, який сумував. З його обличчя було зрозуміло, що він заблукав у тому безлюдному лісі. Сілва пожалів його, зробив крок вперед, щоб допомогти йому. Але чоловік подумав, що слон йде його вбити. Тож він почав тікати. Щоб розвіяти його страх, Сілва дуже ввічливо став назад на своє місце, через що чоловік також зупинився.

वह समझ गया कि सीलवा कोई खतरनाक हाथी नहीं था। तब वह आदमी निर्भीक हो कर अपने स्थान पर स्थिर हो गया। - *Він розумів, що Сілва не небезпечний слон. Тоді чоловік перестав боятися та став на своє місце.*

Потім Сілва підхопив його своїм хоботом і посадив на спину, відвіз до себе і накормив різними видами фруктів. Нарешті, коли голод і спрага людини були вгамовані, Сілва знову поніс його на спині й залишив поза межами безлюдного лісу, поблизу його поселення. Але той чоловік був дуже жадібним та невдячним:

तत्काल ही वह एक शहर के बाज़ार में एक बड़े व्यापारी से हाथी दाँत का सौदा कर आया। कुछ ही दिनों में वह आरी आदि औजार और रास्ते के लिए समुचित भोजन का प्रबन्ध कर सीलवा के निवास स्थान को प्रस्थान कर गया। - *Негайно він прийшов на міський ринок, щоб продати слонову кістку великому торговцю. За кілька днів він підготував інструменти, як пилка тощо, а також достатню їжу для подорожі та поїхав до резиденції Сілви.*

Коли чоловік дістався Сілви, він запитав його про мету повернення. На що почув відповідь:

उस व्यक्ति ने तब अपनी निर्धनता दूर करने के लिए उसके दाँतों की याचना की। - *Потім чоловік попросив бивні, щоб усунути свою бідність.*

उन दिनों सीलवा दान-पारमी होने की साधना कर रहा था। अतः उसने उस आदमी की याचना को सहर्ष स्वीकार कर लिया तथा उसकी सहायता के लिए घुटनों पर बैठ गया ताकि

वह उसके दाँत काट सके। - *У ті дні Сілва займався благодійністю. Тож він із задоволенням прийняв прохання чоловіка і став на коліна, щоб допомогти йому, вирізати власні зуби.*

Чоловік повернувся до міста, продав зуби Сілви і отримав за них солідну ціну. Але його жага ще більше посилилася з отриманими грошима.

वह महीने भर में फिर सीलवा के पास पहुँच कर उसके शेष दांतों की याँचना कर बैठा। सीलवा ने उस पुनः अनुगृहीत किया। - *Через місяць він знову пішов до Сілви і запитав про зуби, що залишилися. Сілва ще раз допоміг йому.*

Через кілька днів жадібний чоловік знову підійшов до Сілви і висловив бажання вийняти йому зуби, що залишилися. Щедрий слон з радістю прийняв прохання цієї людини. Тоді що залишилося?

क्षण भर में वह आदमी सीलवा के मसूढ़ों को काट-छेद कर उसके सारे दांत-समूल निकाल कर और अपने गन्तव्य को तत्काल प्रस्थान कर गया। खून से लथपथ दर्द से व्याकुल कराहता सीलवा फिर जीवित न रह सका और कुछ समयोपरान्त दम तोड़ गया। - *За мить чоловік розрізав і проколов ясна Сілви, вирвав усі зуби і негайно поїхав до місця призначення. Стогнувши від болю, просякнутий кров'ю, Сілва вже не витримав і через деякий час помер.*

Коли жадібний чоловік, що повертався, ще навіть не перетнув межі лісу, земля раптово тріснула, і він потрапив у пасть смерті. Тоді дерево Якшині, що живе там, заспівало цю пісню:

मांगती है तृष्णा और.... और --- !

Жага вимагає ще... більше ---!

मिटा नहीं सकता जिसकी भूख को सारा संसार....

Чий голод не може вгамувати весь світ...

Ця джатака навчає нас основам щедрості: межі між наглістю та потребою. Сілва, без жодних сумнівів, одразу погодився допомогти чоловікові з грошима. Маючи більші розміри та силу, він мав змогу прогнати того чоловіка назавжди, адже Сілва вирішив його врятувати.

Чоловік, з іншого боку не зміг себе контролювати в погоні за грошима і скористався добротою та щедрістю Сілви. Сілва, знову ж таки мав змогу відмовити йому, але не зробив цього.

Щедрість - перш за все межа між віддачею та отриманням чогось. Коли щедрість перетворюється на паразитування когось та шкоду власним інтересам, комфорту, здоров'ю це вже не щедрість. Отже, в цій оповідці закладені мотиви та приклади позитивної щедрості, яка згодом переросла в смерть Сілви. Адже щедрість це не завжди про віддавати останнє.

б) Наступна оповідка «**Великий Маркат**» (**महान मर्कट**) розповідає про оленя Марката, який жив у безлюдному лісі з соковитими плодами.

Одного разу в тому ж лісі пастух заблукав у пошуках своїх тварин. Охоплений голодом і спрагою, коли він почав відпочивати в тіні дерева, його очі впали на дерево Тіндук, обтяжене плодами. В одну мить він виліз на те дерево, щоб зібрати плоди на продаж. Незабаром він дістався до гілки, обтяженої соковитими плодами. Зібравши всі плоди, він заліз на останню гілку, але вона не витримала його ваги, зламалася і впала в струмуючий водоспад. Туди ж впав і пастух.

Крики цього чоловіка, що лунали від страху смерті, відлунювали в тому безлюдному лісі. Там не було нікого, хто міг би почути його.

हाँ, उसी वन में रहने वाले उस मर्कट ने उसके क्रन्दन को अवश्य सुना। दौड़ता हुआ वह शीघ्र ही वहाँ पहुँचा और आनन-फानन में कूदता हुआ उस खड्ड में पहुँच कर उस आदमी

को खींचता हुआ बड़ी मुश्किल से झरने के बाहर ले आया। - *Так, той олень, що живе в цьому ж лісі, точно чув її крик. Він швидко добіг туди, бігаючи, швидко стрибнув у яр і з великими труднощами витягнув чоловіка з водоспаду.*

Через вагу чоловіка, олень дуже втомився та відчував сильний біль. Він був у неприємному стані і хотів спати, щоб відпочити. Для цього він попросив чоловіка сісти біля нього і стерегти, тому що в тому лісі також бродило багато буйних тварин.

जैसे ही मर्कट गहरी नींद में सोया, वह आदमी उठकर एक बड़ा-सा पत्थर उठा लाया क्योंकि वह सोच रहा था कि उस मर्कट के मांस से ही वह अपना निर्वाह कर सकेगा। - *Як тільки Маркат заснув, чоловік підвівся і взяв великий камінь, бо думав, що зможе прогодувати себе лише м'ясом Марката.*

Хоча камінь упав на Марката, він не міг завдати такої шкоди, щоб це могло призвести до його негайної смерті. Коли олень, стогнучи від нестерпного болю, розплющив очі й побачив камінь, що впав на нього, і поставу чоловіка, він миттєво все зрозумів. Своїм голосом він дорікав чоловікові, кажучи:

ओ आदमी ! जाता था तू दूसरी दुनिया को; आ गया मगर वापिस उस काल के गाल से; अब एक गर्त से निकल; तू है अब दूसरे गर्त गिरा; होता है जो और भी भयंकर; धिक्कार है तुम्हारे उस अज्ञान को; जिसने है दिखलाया तुम्हें यह क्रूरता और पाप भरा मार्ग; है वह सिर्फ तुम्हारा मोड़; जिसने दिखलाया है तुम्हें; झूठी आशाओं के छलावे को; नहीं देते मेरे घाव मुझे उतनी पीड़ा जितना है यह विचार- कि मेरे ही कारण अब तुम गिरे हो ऐसी गर्त में निकाल नहीं सकता तुम्हें वहाँ से मैं या कोई कभी। - *О чоловіче! Ви колись пішли в інший світ; Прийшов, але повернувся від щоки того часу; Тепер вийди з ями; Тепер ви впали в іншу яму; Те, що відбувається, ще страшніше; Ганьба твоєму невігластву; Хто вказав тобі цей жорстокий і грішний шлях; Ось тільки ваша черга; Хто вам показав; до обману помилкових надій; Не так болять мене мої рани, як думка*

про те, що через мене ти зараз потрапив у таку яму, що ні я, ні хтось ніколи тебе звідти не зможе витягти.

Поранений Маркат таки вигнав чоловіка з лісу. Згодом той пастух став жертвою прокази. Тоді родичі та селяни вигнали його з дому та села, і, не знайшовши притулку ніде, він знову почав жити в тому самому лісі. Його дії призвели до прокази, яка спричинила розкладання його тіла.

Ця джатака повчає нас, що слід мати межу та не бути скупим. Знайшовши багато соковитих плодів, чоловік хотів зібрати їх усіх, але майже втонув. Отримавши другий шанс, він вирішив вбити свого рятувальника, щоб поїсти, а решту м'яса продати на ринку. В кінці кінців той пастух отримав те, на що заслуговував.

в) Остання джатака **«Жертвоприношення Вессантари»** (वेस्सन्तर का त्याग) розповідає про щедрого Вассантра. Кажуть, що коли чоловік дав обітницю великого милосердя у віці лише восьми років, земля здригнулася. У шістнадцять років його одружили з Медді. У нього був син на ім'я Джаалі і дочка на ім'я Канхаджіна.

У ті дні в штаті Калінга була сильна посуха. Люди почали вимагати їжі та води. Згодом тамтешні люди дізналися, що в королівстві Джетунтар є білий слон, проста присутність якого викликала бажаний дощ. Вісім брахманів штату Калінга досягли Джетунтара. Власником цього слона був Вассантр, який люб'язно віддав його для порятунку жителів.

Мешканці Джетунтара були надзвичайно засмучені та розгнівані новиною про пожертвування цього благодатного слона. Люди збіглися до царя. Попросивши покарати Вессантара, король Санджай наказав Вессантару піти у вигнання.

वेस्सन्तर के लाख मना करने के बावजूद भी उसकी पत्नी मद्दी भी पति का साथ देने के लिए वनवास को तैयार हुई। अंततः वेस्सन्तर अपनी पत्नी और बच्चों के साथ चार घोड़ों के एक रथ पर सवार वन को प्रस्थान कर गया। - *Незважаючи на неодноразову відмову Вессантара, його дружина Мадді також погодилася виїхати у вигнання, щоб підтримати чоловіка. Зрештою Вессантар разом із дружиною та дітьми вирушив до лісу на колісниці, запряженій четвіркою коней.*

По дорозі він зустрів чотирьох жадібних брахманів. Вони попросили у Вессантара його чотирьох коней. Вессантар радо віддав і їх.

जब वह स्वयं ही रथ खींचन की तैयारी करने लगा तब उसकी सहायता के लिए चार यक्ष लाल हिरणों के रूप में वहाँ पहुँचे और वेस्सन्तर के रथ को खींचते हुए जंगल की ओर बढ़े। - *Коли він сам почав готуватися тягнути колісницю, четверо якиїв прибули туди у вигляді благородних оленів, щоб допомогти йому, і рушили до лісу, тягнучи колісницю Вессантара.*

Тоді на шляху з'явився монах-брахман. Він попросив у Вессантара його колісницю. Віддавши колісницю на благодійність, Вессантар і Мадді продовжили йти пішки до лісу з дітьми на руках.

कहा जाता है कि धूप की तपिश से उन्हें बचाने के लिए बादल उनके ऊपर छत्र बन कर चलता रहा। जब उन्हें भूख लगती तो फलों से लदे पेड़ झुक-झुक कर उन्हें फल प्रदान करते। जब उन्हें प्यास लगती तो कमल के जलाशय उनके सामने स्वतः प्रकट हो उनकी प्यास बुझाते। अंततः उनकी यात्रा की परिसमाप्ति बंकगिरी के वन पहुँच कर हुई जहाँ विश्वकर्मा ने उनके लिए एक कुटिया का निर्माण कर रखा था। - *Кажуть, щоб захистити їх від сонячного тепла, хмара продовжувала діяти як парасолька над ними. Коли він відчував голод, дерева, обтяжені плодами, схилились і давали йому плоди. Щоразу, коли він відчував спрагу, перед ним автоматично з'являлися водойми з лотосами і*

втамували його спрагу. Зрештою його подорож закінчилася, досягнувши лісу Банкагірі, де Вішвакарма побудував для нього хатину.

Велич Вессантара була настільки великою, що жодна дика чи люта тварина навіть не блукала біля його хатини. Так щасливо минули чотири місяці бродіння в лісі.

Ця джатака навчає нас, що щедрість обов'язково повернеться до нас. Віддаючи щось своє, ми також отримуємо щось в обмін. Залишивши рідне село, Вассантр та його родина знайшли нове, краще місце. Вассантр не був бідним чоловіком і мав змогу просто перенести все своє майно. Маючи коней, він так і зробив. Використовуючи їх за призначенням він всерівно люб'язно погодився їх віддати. В кінці кінців, Вассантр отримав дещо більше та цінніше за власне майно. Він здобув велич, шану та повагу.

2.5. Мотиви мудрості та кмітливості

Мудрість - одна з найголовніших рис людини. Коротко, ми можемо сказати, що мудрість - володіти знаннями, розумом або досвідом та інтуїтивним вмінням правильно застосовувати ці речі на практиці. В кінці кінців, ми не називаємо людей, які помиляються мудрими.

Ми розуміємо мудрість, як розсудливе, тобто правильне, застосування своїх знань або інтелекту. Розумна людина не завжди є мудрою, але мудрий сприймається, як розумний. Тобто, мудра людина спирається на свій або чужий досвід та використовує ці знання. Статус мудрої людини є досить поважним та шанованим. Цей статус широко визнається в культурних, релігійних та філософських джерелах. В деяких жанрах літератури мудрість є квінтесенцією для зображення. Наприклад, це афоризми, приказки, проповіді або притчі. Таким самим чином, це зображено й в джатаках.

а) Перша оповідка «Олень Нігродха» (निग्रोध मृग) розповідає про золотого оленя. Він був царем п'ятиста оленів і звався Нігродхараджа. У ті часи король Варанасі дуже любив м'ясо оленя. Кожен день він любив їсти нові страви з цього м'яса. Царські слуги були дуже стурбовані цим, тому що олені дуже пильні і дуже швидкі. За мить вони зникають з поля зору. Тож одного разу люди короля знайшли рішення не бігати за ними щодня.

उन लोगों ने वन से नगर को जाने वाली एक पगडंडी को छोड़ सारे को चारों तरफ से घेर लिया और ढोल-बाजे के साथ वन केन्द्र को बढ़ने लगे। तब सारे मृग नगर को जाने वाली पगडंडी से होते हुए राजा के एक उद्यान में इकट्ठे हो गये। - Вони оточили всі шляхи, крім однієї, що веде з лісу до міста, і з барабанами та музикою рушили до центру лісу. Тоді всі олені пройшли стежкою, що веде до міста, і зібралися в саду короля. Як тільки всі олені дійшли до саду, люди зачинили садові ворота.

Згодом, побоюючись мисливців, олені починали швидко тікати та маневрувати від стріл. Через це багато оленів були поранені, але не вбиті. Щоб уникнути цього лиха, Нігродхараджа вирішив, що кожен день один олень буде ходити на місце царської засідки і приносити себе в жертву. Послідовники короля також були задоволені співпрацею оленів і раніше вбивали лише тих оленів, які приходили на забій.

Одного разу настала черга самки оленя. У її животі ріс маленький олень. Тому вона пішла до свого стада і попросила його послати когось іншого замість неї. Але вони відмовили їй.

रोती बिलखती वह हिरणी फिर निग्रोधराज के पास पहुँची और उसके सामने भी अपनी प्रार्थना दुहरायी। निग्रोधराज ने तब उसकी सहायता के लिए अपने प्राणों की बलि देना उचित समझा। - Олениха, яка плаче, знову прийшла до короля Нігродхи й повторила свою молитву перед ним. Тоді Нігродхараджа вважав за доцільне пожертвувати своїм життям, щоб допомогти їй.

Наступного дня, коли королівські слуги знайшли золотого оленя, який стояв на місці бійні, готового померти, вони негайно повідомили короля. Він хотів знати причину, чому олень був готовий померти.

Тоді Нігродхарадж розповів йому історію про вагітну олениху. Почувши це, король також дав захист вагітній разом з ним. Потім Нігродхарадж запитав про інших оленів і про те, що король хотів би зробити для їхнього порятунку. Тоді цар сказав:

राजा ने तब कहा, ” उन्हें भी प्राण-दान प्राप्त होगा”। - *Тоді цар сказав: «Вони також отримають дар життя».*

निग्रोध ने पूछा, ” शेष जानवरों के प्राणों का क्या होगा?” - *Нігродха запитав: «Що станеться з життями тварин, що залишилися?»*

राजा ने कहा, ” उन्हें भी जीवन-दान मिलेगा।” - *Цар сказав: «Вони також отримають дар життя».*

मृग ने फिर पंछी और जलचरों के प्राणों के विषय में भी पूछा। राजा ने तब अपने राज्य में रहने वाले समस्त पक्षी और मत्स्य आदि की अवध्यता की घोषणा कर दी। और जब तक वह राजा जीवित रहा, उसके राज्य में किसी भी जीव-जन्तु की हत्या नहीं की गई। - *Потім олень також запитав про життя птахів і водяних тварин. Тоді король оголосив про непокору всім птахам, риbam тощо, що живуть у його королівстві. І поки той цар був живий, у його царстві не було вбито жодної живої істоти.*

Ця джатака розповідає, що завдяки розуму та хитрості, можна досягнути бажаних результатів. Перш за все, олені вирішили, що замість багатьох поранених та вбитих, буде померати лише один олень. Згодом Нігродха зумів переконати короля не вбивати взагалі нікого. Звісно ж, що одним розумом тут не обійшлося, а про хоробрість та мудрість такого царя можна писати окремо. Ми також можемо виокремити його мудрість та спокій в критичних ситуаціях.

Додавши до цього вміння піклуватися не лише про власну родину оленів, а й про інших звірів в лісі ми можемо отримати ідеального лідера.

б) Наступна джатака «**Мавпяче серце**» (**बंदर का हृदय**) розповідає нам про мавпу, яка жила, харчуючись лісовими плодами. Вона жила в лісі біля річки. У річці був острів, а між островом та берегом був великий камінь. Щоразу, коли мавпа хотіла поласувати там плодами, вона йшла до острова через скелю й насолоджувалася плодами досхочу.

У цій же річці жила і пара крокодилів. Щоразу, коли вона бачила, як здорова мавпа смакує солодкими та соковитими фруктами, у неї виникало сильне бажання з'їсти серце цієї мавпи. Одного разу самка сказала самцю крокодила:

“प्रिय ! अगर तुम मुझसे प्रेम करते हो तो मुझे उसका हृदय खिला कर दिखा दो।” -
«Любий! Якщо ти любиш мене, то покажи мені його серце».

Самець крокодил одразу ж погодився на це та пообіцяв серце тієї мавпи. Наступного дня, як тільки мавпа досягла острова, самець крокодила прилип до нижньої частини скелі між островом та берегом. Та мавпа була розумною істотою. Коли вона повернулася ввечері і подивилася на скелю між берегом і островом, то помітила зміну форми скелі. Вона відразу зрозуміла, що щось точно не так. Щоб дізнатися про це, вона привітала скелю:

हे चट्टान मित्र ! आज तुम शांत कैसे हो ? मेरा अभिवादन भी स्वीकार नहीं कर रही हो ? - *О друже скелю! Як ти сьогодні спокійний? Ви навіть не приймаєте моє привітання?*

Крокодил подумав, що, мабуть, скеля і мавпа завжди розмовляють, тому змінив голос і відповів на привітання мавпи. Страх мавпи виявився правдою.

Мавпа могла залишитися на самому острові, але на острові було недостатньо їжі для довго перебування. Треба було повертатися до лісу, щоб вижити. Тому, шукаючи вирішення своєї проблеми, вона сказала крокодилові:

“मित्र! चट्टान तो कभी बातें नहीं करती ! तुम कौन हो और क्या चाहते हो?” -
«Друзе! Камінь ніколи не говорить! Хто ти і чого хочеш?»

Тоді перед нею з'явився зарозумілий крокодил і сказав: ओ बंदर ! मैं एक घड़ियाल हूँ और तुम्हारा हृदय अपनी पत्नी को खिलाना चाहता हूँ । - *О мавпо! Я крокодил і хочу нагодувати свою дружину твоїм серцем.*

Тоді мавпа сказала у відповідь:

“हे घड़ियाल ! बस इतनी सी बात है तो तुम तत्काल अपनी मुख खोल दो, मैं सहर्ष ही अपने नश्वर शरीर को तुम्हें अर्पित करता हूँ।” - *«Гей, крокодиле! Якщо справа лише в цьому, то ти відразу відкривай рота, я з радістю пропоную тобі своє смертне тіло».*

Мавпа сказала це, тому що знала, що коли крокодили відкривають рот, їхні очі закриті. Потім, як тільки крокодил відкрив пащу, мавпа швидко стрибнула йому на голову і за другим стрибком досягла берега річки. Таким чином мавпа своєю мудрістю та розумом врятувалася.

Отже, безвихідна ситуація, їжі немає, один з найнебезпечніших хижаків хоче тебе вполювати. Що робити? Використовувати свою хитрість та розум. Знаючи, що з відкритою пащею крокодили не можуть бачити мавпа використала це на свою користь та скористалася хижаком, як трампліном.

Звісно ж, ми не можемо бути впевненими, що всі-всі знають про цей анатомічний факт, тому зосередимо увагу на моменті, коли мавпа зробила вигляд, що кожного дня розмовляє з каменем, обдуривши крокодила.

व) Остання оповідка «Мудрий півень» (**बुद्धिमान् मुर्गा**) розповідає про півня, який жив у лісі з сотнями своїх родичів. Він був набагато більший і сильніший за інших курей.

У тому ж лісі жив дика кішка. Вона убила і з'їла багатьох родичів півня. Тепер її очі дивилися на цю м'ясисту курку. Незважаючи на численні зусилля, вона не змогла його зловити. Нарешті вона постаралася з усіх сил і одного разу полізла під дерево, на якому сидів півень. Кішка сказала:

हे मुर्गे ! मैं तुमसे प्यार करती हूँ । तुम्हारी सुन्दरता पर मुग्ध हूँ । तुम्हारे पंख और कलगी बडे आकर्षक हैं । मुझे तुम अपनी पत्नी स्वीकार करो और तत्काल नीचे आ जाओ, ताकि मैं तुम्हारी सेवा कर सकूँ। - *Гей, курча! Я тебе люблю. Я зачарована твоєю красою. Ваші крила та гребінь дуже привабливі. Будь ласка, прийми мене як свою дружину і негайно спускайся, щоб я могла служити тобі.*

Півень був дуже розумний. Він сказав:

ओ बिल्ली ! तेरे हैं चार पैर मेरे हैं दो ढूँढ ले कोई और वर तू है क्योंकि सुन्दर - *О котику! У тебе чотири ноги, у мене є дві. Знайди іншого нареченого. Тому що ти гарна.*

Коли кішка знову спробувала виманити півня, півень сказав їй:

ओ बिल्ली तूने मेरे रिश्तेदारों का खून पिया है। मेरे लिए भी तेरे मन में कोई दया-भाव नहीं है। तू फिर क्यों मेरी पत्नी बनने की इच्छा जाहिर कर रही है ?"

О кішко, ти вбила моїх родичів. Випила крові.

У твоїх думках і для мене немає почуття жалю. Чому ти тоді висловлюєш бажання стати моєю дружиною?

Почувши гірку правду від півня і соромлячись бути відкинутою, кішка негайно покинула те місце, і більше її ніхто не бачив біля того дерева.

Ця джатака розповідає про те, як півень, незважаючи на всі ласки та компліменти думав головою, а не почуттями. Зумівши словами переконати кішку в неправильності її дій, він довів, що слова можуть поранити так, як і ніж. А правильні та розумні слова можуть зберегти життя.

Джатака вчить нас того, що не потрібно зраджувати своїм принципам та вестися на брехню та порожні слова людей, які завдають лиха.

Отже, мудра людина ніколи не залишиться ні з чим. Вона може передбачати та правильно оцінити ситуацію навколо. Ця риса відрізняється від інших своєю складністю. Ми можемо контролювати себе, ввести в звичку здорові речі та змінюватися в кращу сторону. Але мудрість просто так не з'являється. Для цього потрібно докласти зусиль. Наприклад, навчатися на чужих помилках, читаючи джатаки.

2.6. Мотиви виховання

Виховання - процес підтримки та заохочення розвитку будь-якої живої істоти від народження до дорослішання. Ми виховуємо дітей, інших людей та себе. Як було сказано раніше, джатаки можуть бути корисними, як і для дітей, так і для дорослих, адже виховання можливе в будь-якому віці [35]. Читаючи джатаки своїм дітям, батьки також можуть виховувати позитивні та правильні риси в собі.

а) Першою джатакою є «Чудо мудрості» (बुद्धि का चमत्कार). Вона розповідає про те, що правильне виховання в кінці кінців дає свою користь та результат.

Ця історія сталася кілька сотень років тому. Фермер на ім'я Рам Сінгх жив із дружиною та дитиною в селі. Рам Сінгх був неписьменним і бідним. Але він хотів виховати свого сина Сундара здібним та розумним. Щоб син не мусив важко працювати все життя, як він. Рам покладав великі надії на нього. Це була опора його старості.

Його син Сундар був дуже розумним. Він отримав освіту в селі та також мав ту саму думку в голові, що він теж стане великою людиною, отримавши освіту, і принесе все щастя до ніг своїх батьків. Якщо людина ставить перед собою мету і від щирого серця намагається її досягти, то вона обов'язково досягне успіху. Те ж саме сталося і з Сундаром. Він отримував найкращі оцінки в класі. Його дуже цінували в усьому селі. Рам дуже пишався цим.

Одного вечора Рам Сінгх сказав своїй дружині:

मेरा तो यह विचार है कि क्यों न हम उसे शहर भेज दें ताकि वहां जाकर कोई अच्छा-सा काम-धंधा सीखकर कुछ बनकर दिखाए। यहां गांव में तो बस मेहनत-मजदूरी का ही धंधा है। पढ़ने-लिखने के बाद भी यदि उसे यही धंधा करना है तो पढ़ाई-लिखाई का लाभ ही क्या है ? हमारा तो अपना कोई खेत भी नहीं है जिसमें मेहनत करके वह कोई तरक्की कर सके। - *Моя ідея полягає в тому, що чому б нам не відправити його в місто, щоб він міг поїхати туди, навчитися хорошої роботи і стати кимось. Тут, в селі, тільки тяжка праця і праця. Навіть після навчання, якщо йому доведеться займатися тією ж справою, то яка користь від освіти? У нас навіть немає власної ферми, на якій він міг би досягти успіху, важко працюючи.*

Мама Сундара відповіла:

सुन्दर ने तो आज तक शहर देखा ही नहीं है, हम किसके भरोसे उसे शहर भेज दें ? माना कि हमारा सुन्दर समझदार और सूझबूझ वाला है और शहर में वह कोई अच्छा-सा काम-धंधा तलाश भी लेगा, मगर शहर में टिकने का कोई ठिकाना भी तो चाहिए। - *Сундар навіть*

не бачив міста до цього часу, кому ми маємо довіритися, щоб відправити його в місто? Я погоджуюся, що наш Сундар розумний і розважливий, і він зробить хороший бізнес у місті, але нам також потрібно місце для проживання в місті.

Потім батько додав:

शहर में मेरा एक मित्र है, हालांकि हम दोनों वर्षों से एक-दूसरे से नहीं मिले, मगर फिर भी मुझे उम्मीद है कि यदि मैं सुन्दर को उसका पता-ठिकाना समझाकर भेजूं तो वह अवश्य ही उसे शरण देगा और रोजी-रोजगार ढूढ़ने में वह सुन्दर की सहायता भी करेगा। - *У мене є друг в місті, хоча ми не зустрічалися роками, але все ж я сподіваюся, що якщо я розповім Сундару про його місцезнаходження, він обов'язково дасть йому притулок і допоможе знайти роботу. Також допоможе Сундару.*

Після цих слів мати погодилася. Того ж вечора, коли Сундар повернувся додому після гри зі своїми друзями, Рам Сінгх дуже люб'язно посадив його поруч і розповів, що у нього на думці. Сундар дуже зрадив, дізнавшись, що батьки хочуть відправити його до міста. Власне, він теж хотів якось поїхати в місто і працювати там, щоб його сім'я могла позбутися злиднів і жити щасливо.

Сундар був розумним та дуже мудрим молодим чоловіком. Він дуже добре розумів біль і страждання своїх батьків. Він також знав, що, живучи в селі, його майбутнє залишиться оповитим темрявою, тоді як він хотів стати великою людиною і подарувати щастя своїм батькам. Він радісно виїхав до міста. Очі Сундара були засліплені після приїзду в місто. Багато людей і метушні. Гарно оформлені магазини.

Побачивши все це з подивом, Сундар пішов зустріти так званого друга свого батька. Але коли він дістався місця, зазначеного в адресі, він дізнався, що друг його батька Рамчандра помер, і тепер немає жодного сліду його сім'ї.

Сундар був дуже розчарований, дізнавшись про це, і почав задаватися питанням, що ж буде тепер?

Надія та розчарування завжди трапляються в житті, але Сундар був не з тих молодих людей, які сідають у відчай. Він був сповнений мужності та впевненості. Він почав втішати себе і сказав:

निराश होने से कुछ नहीं होगा। अब शहर आ ही गए हैं तो कुछ करके ही लौटेंगे। मां और बापू ने मुझसे बड़ी उम्मीदें लगा रखी हैं, मैं ही उनके बुढ़ापे की लाठी हूं। अब शहर आ ही गया हूं तो कुछ बनकर ही लौटूंगा। - *Нічого не станеться через розчарування. Тепер, коли ми добралися до міста, ми повернемося після того, як щось зробимо. Мама і тато покладають на мене великі надії, я опора на старість. Тепер, приїхавши в місто, повернуся кимось ставши.*

Ризикнувши та залишившись у місті на пошуки роботи, Сундар досяг успіху та став відомим бізнесменом. Своєю працею, наполегливістю та мудрістю він зумів забезпечити належну старість та гарний відпочинок своїм батькам.

Ця джатака описує виховання та бажання всього найкращого своїм дітям. Батьки Сундара важко працювали, щоб дати сину все потрібне для освіти. Він не підвів своїх батьків та не піддався негативному впливу міста. Навіть розчарувавшись, самотужки, він досягнув успіху. А найголовніше - віддячив своїм батькам, які правильно виховували його.

б) Наступною джатакою є «**Олень Рурдїй**» (**रुरदीय हिरण**), яка розповідає про оленя, який був дуже вправний у оленячих трюках і акробатиці. Одного разу до нього прийшла сестра зі своїм сином і сказала йому:

“भाई! तुम्हारा भाँजा निठल्ला है; और हिरणों के गुर से भी अनभिज्ञ। अच्छा हो यदि तुम इसे अपने सारे गुर सिखला दो।” - «*Брате! Ваш племінник байдикуює; а також не в курсі хитрощів оленів. Було б добре, якби ти навчив його всім своїм трюкам*».

Олень попросив свого маленького племінника прийти в певний час, а потім з повагою відправив його. Наступного дня в призначений час він чекав приїзду племінника, але той не приїхав.

इस प्रकार सात दिनों तक उसकी प्रतीक्षा करता रहा मगर वह नहीं आया । किन्तु आठवें दिन उसकी माँ आई । वह रो-बिलख रही थी और अपने भाई को ही बुरा-भला कहती हुई यह सुना रही थी कि उसने अपने भाँजे को कोई भी गुर नहीं सिखाया था, जिससे वह शिकारियों के जाल में फँसा था। वह अपने पुत्र को हर हालत में मुक्त कराना चाहती थी। - *Я чекав його так сім днів, але він не приходив. Але на восьмий день прийшла мати. Вона плакала і лаяла брата, мовляв, він не навчив її племінника жодному трюку, через що той потрапив у пастку мисливців. Вона хотіла за будь-яку ціну звільнити сина.*

Тоді олень сказав своїй сестрі, що його син злий і не має бажання вчитися. Тому він ніколи не тягнувся до неї вчитися і весь час пускав матері пил в очі. Тепер він мав бути покараний за його вчинками, тому що неможливо було витягти його з пастки, в яку він потрапив.

На другий день мисливці зловили Рурдія, який врятував племінника, та вбили його гострим ножом, відокремили його шкіру і м'ясо і пішли продавати в місто.

Ця джатака розповідає про те, як не потрібно виховувати дітей. З самого початку племінник був вихований нечесним оленем та бешкетником. Не зрозумівши для чого йому вміння вправно стрибати, він не бажав вчитися цього. Згодом він втрапив в смертельну пастку. Якби б не Рурдій, то племінник був би вбитий мисливцями. Лише завдяки жертві дядька, племінник залишився живим та повернувся до матері.

Ми можемо зробити висновок, що наше виховання має наслідки не лише для нас, а й для людей, які нас оточують.

в) Остання джатака «Святий Буйвол і Неслухняна Мавпочка» (संत भैंसा और नटखट बंदर) розповідає про буйвола, який жив у лісі. Заплямований брудом, чорний і смердючий, він був чемним буйволом.

У тому ж лісі жила і пустотлива мавпочка. Вона дуже любила робити пустощі. Але навіть більше, ніж це, їй подобалося дражнити та турбувати інших. Тож, природно, вона також продовжувала турбувати буйвола. Іноді вона стрибала на нього, коли він спав. Іноді вона заважав йому пастися, іноді стрибала униз, тримаючи його за роги, а іноді їздила на ньому.

У тому ж лісі на дереві жив Якша. Йому зовсім не подобалося кепкування цієї мавпи.

उसने कई बार बंदर को दंडित करने के लिए भैंसा को प्रेरित किया क्योंकि वह बलवान और बलिष्ठ भी था। किंतु भैंसा ऐसा मानता था कि किसी भी प्राणी को चोट पहुँचाना शीलत्व नहीं है। - *Багато разів він спонукав буйвола покарати мавпу, тому що він також був сильним і міцним. Але буйвол вважав, що завдати болю будь-якій істоті - це не скромність.*

І заподіяння болю іншим також є перешкодою для справжнього щастя. Він також вважав, що жодна жива істота не може бути вільною від своїх вчинків.

कर्मों का फल तो सदा मिलता ही है। अतः बंदर भी अपने बुरे कर्मों का फल एक दिन अवश्य पाएगा। - *Людина завжди отримує плоди своїх дій. Тому мавпа теж колись обов'язково пожне плоди своїх поганих вчинків.*

І ось одного разу те ж саме сталося, коли буйвол пасся на траві і пішов далеко в інший ліс. Випадково того ж дня на місце першого буйвола прийшов інший і почав пастися. Аж ось туди добралася і стрибуча мавпа. Мавпа не помітила заміни. Як і раніше, вона мала таку ж зухвалість залізти на звіра.

किंतु दूसरे भैंसा ने बंदर की शरारत को सहन नहीं किया और उसी तत्काल जमीन पर पटक कर उसकी छाती में सींग घुसेड़ दिये और पैरों से उसे रौंद डाला । क्षण मात्र में ही बंदर के प्राण पखेरु उड़ गये। - *Але другий буйвол не міг терпіти пустощів мавни і відразу кинув її на землю, встромив свої роги їй в груди і затоптав ногами. За мить мавна втратила життя.*

Ця джатака вчить нас, що перш за все, потрібно бути чемним та вихованим. Коли ти впевнений у свої позиції та твердо стоїш на своєму - ти досягнеш цього. Буйвол був вихованим та не хотів завдавати шкоди іншим. Але також він був мудрим та вважав, що мавпочка отримає своє. З часом, все сталося так, як буйвол і казав.

Отже, мотиви виховання є важливим аспектом та мотивом в джатаках, адже навчають дітей змалку, щоб потрібно бути чемним, слухати батьків та не завдавати шкоди іншим. Також цей мотив є корисним для батьків або дорослих читачів, адже дає розуміння того, наскільки виховання є важливим. Ми можемо трактувати виховання, як потужну базу та запоруку нашому майбутньому. Направивши дітей на правильну стежку, вони неодмінно досягнуть успіху.

2.7. Мотиви спокуси

Те, що спокушає нас ми звикли називати спокусою. Спокушати - намагатися переконати людину вчинити злодіяння. Ця риса зазвичай передбачає собою діяння зла. Зазвичай, в обмін на такий вчинок обіцяється задоволення для власної користі. Наприклад, це може бути спокуса до хабаря, гроші або інший предмет, який потім можна використати для власних потреб.

Спокуса випробовує людину, ставить їй виклик та змушує сумніватися в чеснотах. Не дарма, справлятися зі спокусою є одним з найважчих психологічних мотивів. Саме тому, ми повинні навчатися цього з дитинства, але не забувати в

дорослому віці. Ця риса спокушає будь-де та будь-коли, до неї неможливо підготуватися, але можна запобігти завдяки власній волі.

а) Перша джатака «Демон-краб» (दानव-केकड़ा) розповідає про демона краба, який давним-давно жив в озері в Гімалаях. Його улюбленою їжею був слон [40]. Щоразу, коли стадо слонів приходило до того озера, щоб попити води або погратися у воді, він обов'язково робив одного з них своєю їжею. Оскільки в тому лісі не було іншого джерела води для групи слонів, король слонів відправив свою вагітну слониху в далекий регіон, щоб вона не могла випадково стати здобиччю цього демона-краба.

Через кілька місяців слониха народила гарне та сильне слоненя. Коли він підріс, то запитав про місцеперебування свого батька, а також хотів знати, чому він був розлучений з ним так довго.

जब उसने सारी बातें जान लीं तो वह माता की आज्ञा लेकर अपने पिता से मिलने हिमालय के उसी वन में आ पहुँचा। फिर उसने पिता को प्रणाम कर अपना परिचय देते हुए उस दानव केकड़े को मारने की इच्छा व्यक्त की और इस महान् कार्य के लिए पिता की आज्ञा और आशीर्वचन माँगे। पिता ने पहले तो उसकी याचना ठुकरा दी किन्तु बार-बार अनुरोध से उसने अपने पुत्र को पराक्रम दिखाने का अवसर दे ही दिया। - *Дізнавшись про все, він узяв дозвіл матері і приїхав у той самий гімалайський ліс, щоб зустрітися з батьком. Потім він вклонився своєму батькові, представився і висловив своє бажання вбити цього демона-краба, і попросив дозволу та благословення на цю велику справу. Спочатку батько відхилив його прохання, але з повторними проханнями дав синові можливість проявити свою хоробрість.*

Син підготував своє військо і дізнався про всі дії свого ворога. Потім він дізнався, що краб ловив слонів лише тоді, коли вони поверталися з озера; І навіть серед тих, хто повернувся, він зловив би лише того слона, який вийшов останнім.

На основі інформації він склав свій план і разом зі своїми супутниками увійшов в озеро, щоб напиться води. Серед тих друзів була і його кохана.

जब सारे हाथी सरोवर से बाहर निकलने लगे तो वह जानबूझकर सबसे पीछे रह गया। तभी केकड़े ने उचित अवसर पर उसके पिछले पैर को इस प्रकार पकड़ा जैसे एक लुहार लोहे के एक पिण्ड को अपने चिमटे से पकड़ता है। हाथी ने जब अपना पैर खींचना चाहा तो वह टस से मस भी न हो सका। घबरा कर हाथी ने चिंघाड़ना शुरू किया, जिसे सुनकर हाथियों में भगदड़ मच गई। वे उसकी मदद को न आकर इधर-उधर भाग खड़े हुए। - *Коли всі слони почали вилазити з озера, він навмисно залишився позаду. Потім у слушний момент краб схопився за його задню ногу так само, як коваль тримає щипцями залізний злиток. Коли слон намагався витягнути ногу, той не міг навіть поворухнутися. Злякавшись, слон почав кричати, почувши що серед слонів почалася штовханина. Вони не прийшли йому на допомогу і бігали туди-сюди.*

Слон покликав свою кохану і попросив її про допомогу. Кохана всім серцем любила слона. Вона негайно прийшла до свого коханого, щоб визволити його, і сказала крабу:

तू है एक बहादुर केकड़ा

Ти хоробрий краб

नहीं है तेरे जैसा कोई दूसरा

більше немає нікого, як ти

हो वह गंगा या नर्मदा

будь то Ганга чи Нармада

नहीं है शक्तिशाली तेरे जैसा कोई बंदा।

Немає нікого такого могутнього, як ти

Задоволений ласкавими словами слонихи, краб послабив свою хватку. Тоді слон видав радісний крик, почувши який всі слони зібралися разом, штовхнули краба на берег, розчавили його ногами і зробили з нього чатні.

Ця джатака є прикладом того, що спокуса є негативною рисою з якою складно боротися. В цій джатаці мотивом спокуси є помста. Найгіршим є те, що молоде слоненя поставило під загрозу життя своїх друзів та коханої. Не оцінивши сили суперника, наслідки для нього були б фатальними, якби б не кохана, яка єдина прийшла його врятувати.

Також під сумніви вчинків слоненяти ми можемо проаналізувати, що саме хитрість та слова допомогли вбити краба. Навіть маючи план, він був не ідеальним, адже скоріш за все при його складанні головним мотивом була спокуса помсти, а не мудрість батька, який хотів цьому запобігти.

б) Наступна джатака «Переможець гніву Чуллабодхі» (**क्रोध-विजयी चुल्लबोधि**) розповідає про освіченого і благородного чоловіка на ім'я Чуллабодхі, який відмовився від мирського життя і обрав шлях зречення [41]. Його дружина також стала саньясіні і залишилася його послідовницею. Тому обидва вони щасливо перебували в аскетизації в усамітненому місці.

Одного разу навесні вони обоє гуляли в густому лісі. Чуллабодхі шив свій порваний одяг. Його дружина там медитувала під деревом. Тоді в тому лісі на полюванні з'явився король.

चीथड़ों में लिपटी एक अद्वितीय सुन्दरी को ध्यान-मग्न देख उसके मन में कुभाव उत्पन्न हुआ । किन्तु सन्यासी की उपस्थिति देख वह ठिठका तथा पास आकर उसने उस सन्यासी की शक्ति-परीक्षण हेतु यह पूछा, "क्या होगा यदि कोई हिंस्त्र पशु तुम लोगों पर आक्रमण कर दे।" चुल्लबोधि ने तब सौम्यता से सिर्फ इतना कहा, "मैं उसे मुक्त नहीं होने दूँगा।" - *Побачивши неповторну красуню, закутану в лахміття, захоплену медитацією, в його свідомості виникло погане відчуття. Але побачивши присутність ченця, він зупинився і, підійшовши ближче, запитав, щоб перевірити силу ченця: «Що буде, якщо якась люта тварина нападе на вас?» Тоді Чуллабодхі просто тихо сказав: «Я не відпущу його на свободу».*

Цареві здавалося, що чернець не був геніальною чи досконалою людиною. Тому він дав знак своїм людям посадити дружину Чуллабодхі в колісницю. Царські люди негайно виконали наказ короля. Навіть тоді спокійна поведінка Чуллабодхі не змінилася.

Коли колісниця короля була готова від'їхати разом із саньясіні, король раптом запитав Чуллабодхі про значення його заяви. Він хотів знати, у якому контексті Чуллабодхі сказав: «Я не відпущу його на свободу». Потім Чуллабодхі сказав королю, що його вирок стосується гніву, адже гнів є найбільшим ворогом людини.

Король був надзвичайно вражений досконалістю аскетичної практики Чуллабодхі. Там він шанобливо зняв свою дружину з колісниці і знову рушив у дорогу.

Ця джатака, з іншого боку, є протиставленням першій та показує, як виглядає вміння не піддатися спокусі та не втратити контроль над своїми емоціями.

Не зважаючи на вчинки короля в бік дружини, аскет залишався непохитним та зберігав спокій. Таке вміння контролювати себе в кінці спрацювало, адже вражений король відпустив дружину.

в) Остання джатака «Суддя-шакал» (सियार न्यायधीश) розповідає про шакала та його дружину. Одного разу його дружина висловила бажання з'їсти рибу Рохіт. Шакал її дуже любив. Пообіцявши дружині того ж дня нагодувати його рибою, він почав ходити по березі річки в пошуках цієї рибини.

Через деякий час шакал знайшов двох видр на ім'я Анутирчарі і Гамбгірчарі, які сиділи на березі річки в засідці на риб. Потім прямо на березі річки була помічена величезна риба Рохіт, яка виляла хвостом.

बिना समय खोये गंभीरचारी ने नदी में छलांग लगाई और मछली की दुम को कस कर पकड़ लिया । किन्तु मछली का वजन उससे कहीं ज्यादा था । वह उसे ही खींच कर नदी के नीचे ले जाने लगी । तब गंभीरचारी ने अनुतीरचारी को आवाज लगा बुला लिया । फिर दोनों ही मित्रों ने बड़ा जोर लगा कर किसी तरह मछली को तट पर ला पटक दिया और उसे मार डाला । मछली के मारे जाने के बाद दोनों में विवाद खड़ा हो गया कि मछली का कौन सा भाग किसके पास जाएगा । - *Не гаючи часу, Гамбхірачарі стрибнув у річку й міцно схопив рибу за хвіст. Але вага риби була набагато більшою. Вона почала тягнути його вниз по річці. Тоді Гамбгірчарі покликав Анутірчарі. Тоді обидва друзі з великою силою якось винесли рибу на берег і вбили її. Після того, як рибу вбили, між ними виникла суперечка, яка частина риби кому дістанеться.*

Шакал, який досі спостерігав за всім інцидентом здалеку. Він негайно з'явився перед обома видрами і запропонував бути суддею. Видри прийняли його пораду і прийняли його своїм суддею. Судячи, шакал відокремив голову від хвоста риби і сказав:

“जाये पूँछ अनुतीरचारी को

«Ідіть і запитайте послідовника».

गंभीरचारी पाये सिर

серйозна голова

शेष मिले न्यायाधीश को

Решту отримує суддя

जिसे मिलता है शुल्क।”

Хто б не отримував гонорар»

Потім шакал взяв тулуб риби і дуже зручно повернувся до своєї дружини. З жалем і докорами сумління обидві видри опустили очі й сказали, що якби вони не сперечалися б, то не втратили цілу рибу.

Спокуса, яка заволоділа видрами запаморочила їм голову. Бажаючи більшу частину риби, вони не змогли її поділити, саме цим скористався шакал. Це джатака є прикладом того, що відчуваючи спокусу, людина не керується іншими

моральними цінностями. Наприклад розумом та мудрістю, адже можна було ділити рибу вздовж хребта, тоді видри отримали б рівні частини. Але спокуса провчила їх назавжди.

Отже, спокуса є негативною рисою, яку ми не дооцінюємо. Ми впевнені, що можемо контролювати себе, зможемо втриматися від неї та вчинити правильно. Але, якби б це було так легко, то в світі не було б корупції.

Єдиний правильний спосіб вберегтися від спокуси це вчинити правильно. Вчинити правильно - бути впевненим у правильності своїх вчинків, вірувань та принципів. Адже, коли робити все чесно та з душею, ми стаємо більш витривалими до чинників, які нас спокушають.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Таким чином, у практичній частині даної роботи було детально розглянуто деякі з морально-психологічних мотивів у збірці джатак “जातक कथाए” Ніши Агрвал. Було визначено основні тематичні напрями творів і виконаний їх аналіз. Ми можемо прослідкувати, що кожна джатака несе певну мету та мотив. Серед усіх моральних якостей висвітлюється одна, на яку робиться найбільший акцент. Серед головного морального-психологічного мотиву ми можемо розбирати та трактувати джатаки по-різному [36]. Взявши до уваги певний момент з оповідок, його можна розглянути як і з позитивної сторони, так і з негативної. Найчастіше у джатаках висвітлюються мотиви самозречення та саможертвності, мотиви порядності, мотиви самоконтролю, мотиви щедрості, мотиви розуму та хитрості, мотиви виховання та мотиви спокуси. Звісно ж потрібно пам'ятати, що вони були складені задовго до нашого народження, але вони є актуальними й в сучасному світі. Також у цьому розділі наведені цитати з оригінальних творів у збірці.

Загалом, представлені оповідки є чудовим прикладом висвітлених мотивів, але й можуть бути взятими до уваги для аналізу інших морально-етичних мотивів. Часто, джатака поєднує в собі одразу декілька правильних рис, чеснот, мотивів [37]. Звісно ж, що більшість зображених ситуацій є нетиповими для читачів, які малознайомі з давніми індійськими реаліями, проте, можуть бути інтерпретовані на наш лад.

ВИСНОВКИ

Через те, що буддизм був світовою релігією, джатаки отримали широке коло читачів у всіх країнах. Саме вони стали основним способом поширення основних засад цієї релігії: діяння добрих вчинків та уникання поганих.

У теоритичній частині даної роботи було коротко охарактеризовано джатаки, їх розвиток та поширення. Основним об'єктом дослідження стала гінді мовна збірка Ніши Агравал та додаткові джатаки з інтернет джерел. Відповідно до завдань, які передбачала мета цієї роботи було здійснено класифікування морально-етичних мотивів джатак з прикладами перекладених цитат, які також були наведені в практичній частині.

У практичній частині були визначені основні морально-етичні мотиви зображені в збірці Агравал. Це були мотиви самозречення, саможертвності, порядності, самоконтролю, щедрості, розуму, хитрості, виховання та спокуси. Також були наведені цитати з перекладом для підтвердження мотивів та кращого зображення ситуації та передачі настроїв головних героїв. Таким чином, у практичній частині було розглянуто 7 мотивів з прикладами трьох джатак на кожний з них. Було визначено, що деякі мотиви переплітаються та поєднуються. Також не є винятком те, що в одній джатаці можуть бути присутніми одразу декілька мотивів одночасно. Практичне значення даної роботи полягає в тому, що її можна використати для навчальних курсів з літератури гінді, виховання позитивних рис в дітей та дорослих, а також дослідження мотивів та засад буддизму.

Отже, ми можемо підсумувати, що джатаки мають різноманітні сюжети, мотиви та повчання. Зображення Крішни у вигляді когось або чогось дає краще розуміння позитивних діянь та запобіганню злим. Будучи повчальними оповідками з самого початку свого існування, джатаки виокремилися в окремий жанр давньобуддійської літератури, який швидко поширився світом. В кінці-

кінців, вони можуть бути цікавими, як і в науковому контексті літератури чи релігієзнавства, так і для культурного збагачення чи виховання дітей та дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 161-162.
2. Shaw, Sarah (2006). The Jatakas: Birth Stories of Bodhisatta, C. 101. Penguin UK.
3. Robert E. Buswell (2004). Encyclopedia of Buddhism, Volume 1, C. 400-401.
4. Shaw, Sarah (2006). The Jatakas: Birth Stories of Bodhisatta, C. 102. Penguin UK.
5. Appleton, N 2015, 'The “Jatakavadanas” of the Avadanasataka: An exploration of Indian Buddhist narrative genres', Journal of the International Association of Buddhist Studies, vol. 38, C. 9-31.
6. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 171.
7. Bhikkhu Anālayo. Canonical Jātaka Tales in Comparative Perspective—The Evolution of Tales of the Buddha's Past Lives. Fuyan Buddhist Studies, No. 7, C. 75-100 (2012), Hsinchu: Fuyan Buddhist Institute, ISSN: 2070-0512.
8. Warder, A.K. Indian Buddhism. 2000. C. 332-333
9. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 172
10. Crosby, Kate (2013). Theravada Buddhism Continuity, Diversity, and Identity, C. 100. Wiley-Blackwell.
11. Shaw, Sarah (2006). The Jatakas: Birth Stories of Bodhisatta, C. 103. Penguin UK.
12. Crosby, Kate (2013). Theravada Buddhism Continuity, Diversity, and Identity, C. 103-105. Wiley-Blackwell.

13. Skilling, Peter (2010). *Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia*, C. 165.
14. Sujato, Bhante (2012), *Sects & Sectarianism: The Origins of Buddhist Schools*, Santipada, C. 51, ISBN 9781921842085
15. Warder, A.K. *Indian Buddhism*. 2000. C. 286-287
16. Kern, Hendrik (1943) *THE JATAKA-MALA*. Harvard University Press
17. *Literary History of Sanskrit Buddhism: From Winternitz, Sylvain Lévi, Huber, By Gushtaspshah K. Nariman, Moriz Winternitz, Sylvain Lévi, Edouard Huber, Motilal Banarsidass Publ., 1972 C. 44*
18. Skilling, Peter (2010). *Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia*, C. 167.
19. The “Jātakāvadānas” of the Avadānaśataka: An Exploration of Indian Buddhist Narrative Genres’, *Journal of the International Association for Buddhist Studies* 38 (2015): 9-31.
20. Ching-mei Shyu (2008). *A Few Good Women: A Study of the Liu Du Ji Jing (a Scripture on the Collection of the Six Perfections) from Literary, Artistic, and Gender Perspectives*, C. 5-6. Cornell University.
21. Pagel, Ulrich (1992). *The Bodhisattvapiṭaka: Its Doctrines, Practices and Their Position in Mahāyāna Literature*, C. 76-85. Institute of Buddhist Studies.
22. Skilling, Peter; Saerji. *Jātakas in the Bhadrakalpika-sūtra: A provisional inventory*(1). 創価大学国際仏教学高等研究所年報 *Annual Report of the International Research Institute for Advanced Buddhology at Soka University* (ソウカ ダイガク コクサイ ブツキョウガク コウトウ ケンキュウジヨ ネンポウ). 2019, C. 125 - 169
23. Bhikshu Dharmamitra (trans.) (2008). *Marvelous Stories from The Perfection of Wisdom: 130 Didactic Stories from Ārya Nāgārjuna’s Exegesis on the Great Perfection of Wisdom Sutra*. Kalavinka Press.

24. The Tale of Prince Samuttakote: A Buddhist Epic from Thailand. Ohio University Center for International Studies. July 2, 1993.
25. Crosby, Kate (2013). Theravada Buddhism Continuity, Diversity, and Identity, C. 102. Wiley-Blackwell.
26. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 174-176.
27. Handbook of Pali Literature, Walter de Gruyter, Berlin, 1996
28. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 175.
29. Crosby, Kate (2013). Theravada Buddhism_ Continuity, Diversity, and Identity, C. 99. Wiley-Blackwell.
30. Crosby, Kate (2013). Theravada Buddhism Continuity, Diversity, and Identity, C. 105. Wiley-Blackwell.
31. Robert E. Buswell (2004). Encyclopedia of Buddhism, Volume 1, C. 401-402.
32. Appleton, Naomi. A place for the Bodhisatta: the local and the universal in jātaḱa stories. Acta Orientalia Vilmensia 8.1 (2007): 109–122.
33. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 161-169.
34. Shaw, Sarah (2006). The Jatakas: Birth Stories of Bodhisatta, C. 104. Penguin UK.
35. Skilling, Peter (2010). Buddhism and Buddhist Literature of South-East Asia, C. 173.
36. Patrick, Olivelle (1999). Pañcatantra: The Book of India's Folk Wisdom. Oxford University Press. C. 105. ISBN 978-0-19-283988-6.
37. Crosby, Kate (2013). Theravada Buddhism Continuity, Diversity, and Identity, C. 101. Wiley-Blackwell.
38. निशा अग्रवाल. जातक कथाए. - आकाशदीप पब्लिकेशंस, नई दिल्ली, 2008. – 9 c.

39. वानर-बन्धु: जातक कथा [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hindikahani.hindi-kavita.com/Vaanar-Bandhu-Jataka-Katha.php>
40. दानव-केकड़ा: जातक कथा [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hindikahani.hindi-kavita.com/Daanav-Kekda-Jataka-Katha.php>
41. क्रोध-विजयी चुल्लबोधि: जातक कथा [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hindikahani.hindi-kavita.com/Krodh-Vijayi-Chullbodhi-Jataka-Katha.php>

ДОДАТОК

Слон Чхаддант

Раніше в густих лісах Гімалаїв жили два різних види білих слонів – Чхадданта та Упосата. Бивневі слони були білого кольору і мали шість зубів. (Це згадується в палійській літературі.) Цар бивневих слонів жив у печері Канчана. Його голова й ноги були червоні й яскраві, як рубіни. У нього було дві цариці – Махасубхадда і Чулласубхадда.

Одного разу Чхаддант і його цариці гралися в озері зі своїми слугами. На березі озера також росло дерево, усіяне квітами. Чхаддант грайливо потряс гілку дерева. Випадково квіти та пилок дерева впали на Махасубхадду. А сухі гілки того дерева впали на Чулласубхадду. Чулласубхадда не вважала цей випадок випадковістю, тому образилася. Розлючена Чулласубхадда негайно покинула свого чоловіка та кудись пішла. Тому, незважаючи на невтомні зусилля Чхадданта, її не вдалося знайти ніде.

Пізніше Чулласубхадда померла і стала принцесою королівства Мадда, а після одруження стала королевою Варанасі. Але її смуток і гнів на Чхадданта були настільки сильними, що навіть після переродження вона хотіла йому помститися. Коли була нагода, вона попросила свого короля отримати бивні Чхадданта. Для цієї мети король сформував групу вмілих нішадів, керівником якої став Сонуттар.

Через сім років, сім місяців і сім днів Сонуттар дістався до резиденції Чхадданта. Викопав там яму, заклав її дровами та листям. Потім тихо сховався в купі дерев. Коли Чхаддант підійшов до ями, Сонуттар випустив у нього стрілу з отрутою. Коли Чхаддант, який був поранений стрілою, побачив Сонуттара, який ховався в хащах з луком у руці, він побіг убити його. Але Сонуттар був одягнений у шафрановий одяг аскетів, завдяки

якому король білих слонів дав життя Нішаду. Сонуттар змінив свою думку після цього випадку. Сонуттар все розповів Чхадданту про те, чому він прийшов туди з метою отримати його бивні.

Оскільки міцні бивні Чхадданта не могли поранити Сонуттара, перед смертю він сам відрізав їх та віддав. Коли Сонуттар повернувся до Варанасі та показав бивні Чхадданта королеві, вона не змогла впоратися з шоком від смерті Чхадданта й раптово померла.

Кролик на Місяці

У лісі на березі Гангу жив кролик. У нього було троє друзів – мавпа, шакал і видра. Усі четверо друзів хотіли стати благодійниками. Одного разу під час розмови вони вирішили зробити найвищу пожертву в день Упосати, тому що пожертви, зроблені в цей день найбільш цінуються. Такою була концепція буддистів. (Упосатха - день релігійного свята буддистів).

Коли настав день Упосати, рано вранці всі друзі вийшли зі своїх домівок у пошуках їжі. Коли видра побачила сім червоних риб, що були на березі Гангу, вона принесла їх до себе додому. При цьому шакал також вкрав звідкись каструлю з сиром і шматок м'яса. Мавпа-стрибун також зірвала з саду пучок стиглого манго і принесла його додому. Троє друзів вирішили пожертвувати однакові речі. Але їх четвертий друг, кролик, не був звичайною твариною. Він думав, що якщо він пожертвує свою їжу, тобто траву, одержувач пожертви навряд чи отримає якусь користь. Тому з нагоди Упосати він вирішив пожертвувати собою, щоб задовольнити прохача.

Його рішення про самопожертву сколихнуло весь всесвіт і навіть самого Сакку. У ведичній традиції Сакку називають Шакра або Індра. Коли він дізнався про цю подію, Сакка, в образі ченця, сам дістався дому цих чотирьох друзів, щоб перевірити їх благодійність.

Видра, шакал і мавпа віддали свої пожертви. Але Сакка не прийняв подарованих ними речей. Тоді він підійшов до кролика і попросив пожертвувати. Відчувши, що це вдалий момент для благодійності, кролик запропонував прохачеві засмажити все своє тіло на вогнищі. Коли багаття розпалювався, він тричі струснув хутром, щоб маленькі істоти, що живуть у його волоссі, не згоріли у вогні. Тоді він з великою гідністю стрибнув у палаючий вогонь.

Сакка був приголомшений його щедрістю. Давно він не бачив і не чув про таку благодійність. І диво! Вогонь не спалив кролика, бо вогонь був чарівний. Це тест, проведений Саккою, який був ілюзією.

Потім Сакка прославив кролика і створив руками гору на місяці, зробивши на місяці кролячий слід. Він сказав, що поки на цьому місяці залишатиметься мітка кролика, то світ пам'ятатиме про його хоробрість та милосердя.

Олень Лакнау

Тисячі років тому в сусідньому лісі району Магадха жила група з тисячі оленів, у короля яких було двоє синів - Лакнау і Каал. Коли Мріграй почав старіти, він оголосив обох своїх синів своїми спадкоємцями і надав кожному п'ять сотень оленів під їхній захист, щоб вони могли насолоджуватися безпечною їжею та напоями.

У ті дні час збір врожаю також був близький, і жителі Магадхи будували різноманітні підприємства та канали, щоб захистити свої квітучі поля від бродячих тварин. Заради безпеки оленів старий батько наказав своїм двом синам піти на віддалений і безпечний пагорб зі своїми групами оленів.

Каал був свавільним оленем. Він негайно вирушив на пагорб зі своїми оленями. Його навіть не хвилювало, що люди можуть полювати на них вдень. В результаті багато його супутників були вбиті в дорозі. Лакнау був розумним оленем. Він знав, що жителі Магадхи можуть полювати на них навіть серед білого дня. Тож темної ночі він вирушив на пагорб, указаний його батьком. Завдяки його мудрості всі його товариші безпечно дісталися гори.

Через чотири місяці, коли люди зібрали врожай, обидва брати-олені разом зі своїми слугами повернулися до свого помешкання. Коли старий батько дізнався, чому всі товариші Лакнау залишилися живі, а багато супутників Кали вбито, він від усього серця похвалив розум Лакнау.